Monseniorul Louis-Gaston de Ségur

CREDINȚA ÎN FAȚA ȘTIINȚEI MODERNE

tradus și editat în limba română

Prima ediție

Adevărul de Veacuri

© Adevărul de Veacuri, 2026

Traducere în limba română © Robin Caramaschi, 2026

Textul original al lucrării LA FOI DEVANT LA SCIENCE MODERNE, publicată în secolul al XIX-lea de Monseniorul Louis-Gaston de Ségur (1820–1881), aparține domeniului public.

Prezenta ediție constituie o traducere originală în limba română, realizată după ediții franceze conforme tradiției catolice preconciliare, și este protejată conform legislației în vigoare privind drepturile de autor asupra traducerilor.

Reproducerea fragmentelor scurte este permisă numai cu menționarea sursei.

Editura: Adevărul de Veacuri - adevaruldeveacuri.ro

Anul publicării: 2026

Tipărit prin sistem de imprimare la cerere

Adevărul de Veacuri

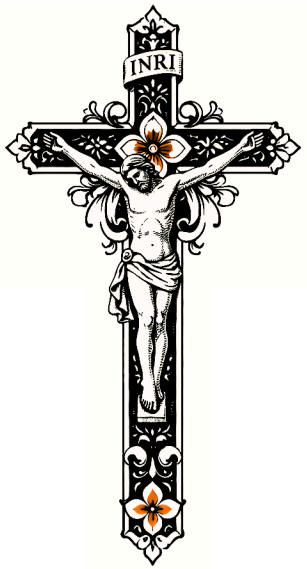
INRI

CREDINȚA ÎN FAȚA ȘTIINȚEI MODERNE 14

I – DESPRE ABUZUL CARE SE FACE ASTĂZI DE CUVÂNTUL ȘTIINȚĂ 15

II – CE ESTE ȘTIINȚA 17

III – CĂ DESCOPERIRILE ȘTIINȚEI MODERNE NU CONTRAZIC ÎN NICIUN FEL ADEVĂRURILE CREDINȚEI 20

IV – PRIMA OBIECȚIE. CU SISTEMUL LUI LAPLACE, NU MAI ESTE NEVOIE DE UN DUMNEZEU CREATOR PENTRU A EXPLICA FORMAREA PĂMÂNTULUI 23

V – A DOUA OBIECȚIE: ÎN OCHII ȘTIINȚEI MODERNE, ESTE DEMONSTRAT CĂ BIBLIA SE ÎNȘALĂ CÂND NE SPUNE CĂ CREAȚIA ESTE LUCRAREA A ȘASE ZILE 28

VI – A TREIA OBIECȚIE: VECHI MONUMENTE DESCOPERITE ÎN EGIPT ȘI ÎN ORIENT RĂSTOARNĂ CU TOTUL CRONOLOGIA BIBLIEI,

ATRIBUIND LUMII LOCUITE O VECHIME INFINIT MAI MARE 32

VII – A PATRA OBIECȚIE. FENOMENUL GENERAȚIEI SPONTANEE, CONSTATAT DE ȘTIINȚA MODERNĂ, EXPLICĂ ÎN CHIP DESĂVÂRȘIT EXISTENȚA OMULUI, FĂRĂ SĂ FIE NEVOIE SĂ SE URCE PÂNĂ LA CREATOR 36

VIII – A CINCEA OBIECȚIE. OMUL NU ESTE DECÂT O MAIMUȚĂ PERFECȚIONATĂ 39

IX – A ȘASEA OBIECȚIE. FIZIOLOGIA A DESCOPERIT CĂ GÂNDIREA NU ESTE DECÂT O SECREȚIE A CREIERULUI 42

X – A ȘAPTEA OBIECȚIE: PENTRU ȘTIINȚA MODERNĂ NU MAI EXISTĂ NICI VICII, NICI VIRTUȚI, CI PUR ȘI SIMPLU PROEMINENȚE ȘI TEMPERAMENTE 45

XI – A OPTA OBIECȚIE: ORICE AR SPUNE GENEZA, POTOPUL NU A FOST UNIVERSAL 51

XII – A NOUA OBIECȚIE. SOARELE NU SE ÎNVÂRTE ÎN JURUL PĂMÂNTULUI; ACEASTA DISTRUGE DIN TEMELIE MIRACOLUL LUI IOSUA ȘI ÎNTREGUL SISTEM CREȘTIN 53

XIII - A ZECEA OBIECȚIE. FAPTUL FOARTE PROBABIL AL PLURALITĂȚII LUMILOR LOCUITE SE ÎMPACĂ GREU CU MISTERUL ÎNTRUPĂRII 58

XIV - A UNSPREZECEA OBIECȚIE: ȘTIINȚA NU GĂSEȘTE NICĂIERI LOCUL CERULUI, AL IADULUI ȘI AL PURGATORIULUI 62

XV - CREȘTINISMUL NU ESTE DECÂT UN DERIVAT ȘI O PERFECȚIONARE A VECHILOR RELIGII SEMITICE 67

XVI - A TREISPREZECEA OBIECȚIE: DUPĂ CALCULELE ȘTIINȚEI, LUMEA TREBUIE SĂ SFÂRȘEASCĂ PRIN FRIG ÎN ȘAPTEZECI SAU ȘAPTEZECI ȘI DOUĂ DE MII DE ANI 72

XVII - ȘTIINȚA MODERNĂ NU ADMITE MIRACOLUL: MIRACOLUL ESTE FIZICEȘTE ȘI ȘTIINȚIFICEȘTE IMPOSIBIL 76

XVIII - DESPRE PRETENȚIA ȘTIINȚEI MODERNE DE A NU ADMITE DECÂT CEEA CE ÎNȚELEGE 81

XIX - CĂ NU ESTE DE AJUNS CUNOAȘTEREA CAUZELOR SECUNDE PENTRU A CONSTITUI UN ADEVĂRAT SAVANT 85

XX - CĂ PREA ADESEA, ÎN MATERIE DE RELIGIE,

SAVANȚII SUNT MINUNI DE IGNORANȚĂ 89

XXI - PENTRU CE ȘTIINȚELE EXACTE DENATUREAZĂ ADESEA JUDECATA ȘI ÎNDEPĂRTEAZĂ DE CREDINȚĂ 93

XXII - DESPRE ABUZUL CARE SE FACE ASTĂZI DE STUDIILE ȘTIINȚIFICE, MATEMATICE ȘI ALTELE 99

XXIII - DESPRE UN ALT ABUZ AL EDUCAȚIEI ȘTIINȚIFICE MODERNE, CARE ESTE EXCESUL ȘI SUPRAÎNCĂRCAREA 106

XXIV - CUM CERTITUDINEA CREDINȚEI ESTE ABSOLUTĂ, RAȚIONALĂ ȘI PROFUND ȘTIINȚIFICĂ 110

XXV - CĂ ÎN VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA BISERICA NU EXCLUDE ȘTIINȚA MAI MULT DECÂT ÎN TIMPURILE TRECUTE 116

Monseniorul Louis-Gaston de Ségur (1820-1881)
a fost un prelat și scriitor catolic francez al secolului al XIX-lea. Fiu al contelui Eugène de Ségur și nepot al contesei de Ségur, a fost hirotonit preot în anul 1847 și consacrat episcop titular de Rosalia în 1850.

Devenit aproape complet orb la vârsta de treizeci de ani, și-a continuat totuși cu neobosit zel activitatea apostolică și literară. A publicat numeroase lucrări de apologetică și popularizare doctrinară, între care L'Enfer, Le Purgatoire, La Confession și Réponses courtes et familières aux objections les plus répandues contre la religion.

Stilul său limpede, direct și pastoral urmărea apărarea credinței catolice împotriva erorilor religioase și a curentelor raționaliste ale epocii sale.

CUVÂNT ÎNAINTE

Această mică lucrare nu este o operă de știință:
este simplu bun-simț. Îndrăznesc să o prezint, ca pe un mijloc de apărare, tuturor tinerilor, tuturor acelora care se ocupă, direct sau indirect, de știință: ei vor găsi aici, nădăjduiesc, rezumatul și soluția unui anumit număr de chestiuni interesante, în care descoperirile științei sunt prezentate de obicei ca fiind opuse credinței. Vor vedea că nu este nimic adevărat în aceasta.

Acest mic tratat nu are alt merit decât acela de a reuni laolaltă, și într-o formă familiară, principalele probleme care se găsesc ici și colo în cărțile speciale și de a le da o soluție ușor de înțeles. Aproape toată lumea cunoaște, într-o oarecare măsură, aceste lucruri; dar nu le cunoaște decât aproximativ, iar această vaguitate poate avea, în anumite cazuri, primejdii serioase pentru credință.

Nu cer cititorului decât bună-credință, dreptate și un spirit sincer. Nu voiesc să-l împiedic să studieze și să admire știința: aș dori numai să-l previn împotriva falsei științe și astfel să-l întăresc în credința sa.

8 septembrie 1861,
Sărbătoarea Nașterii Preasfintei Fecioare.

Având onoarea de a depune la picioarele
N. T. S. P. Papa PIUS AL IX-LEA această mică lucrare,
am avut bucuria de a primi de la Sanctitatea Sa prețioasele încurajări cuprinse în Brevetul Apostolic a cărui

Iată traducerea:

„Fiule iubit, Salutare și Binecuvântare Apostolică!

Suntem încântați să vedem zelul cu care nu încetezi să aperi cauza religiei și să combați în mod special erorile care, îmbrăcând cu nerușinare mantia științei, se strecoară mai ușor în spirite și se răspândesc pe o scară mai largă.

Aceste mici cărți, care sunt la îndemâna tuturor inteligențelor și care pot fi puse atât de ușor în toate mâinile, demască cursele dușmanilor Bisericii sau le răstoarnă sofismele. Ele sunt cu atât mai potrivite în timpurile de față, cu cât, pe de o parte, nebunețile erori ale nelegiuiților sunt insuflate poporului cu mai multă ardoare și stăruință, iar pe de altă parte, veacul nostru este mai ușuratic și mai puțin capabil să suporte lectura unor lucrări mai întinse.

De aceea prevestim lucrărilor tale roade îmbelșugate; iar între timp, drept chezășie a binecuvântării divine, drept mărturie a

recunoștinței și a bunăvoinței Noastre cu totul deosebite, îți dăm cu mare dragoste Binecuvântarea Apostolică.

Dat la Sfântul Petru din Roma, la 5 februarie 1868, în al douăzeci și doilea an al pontificatului Nostru.

PIUS pp. IX."

CREDINȚA ÎN FAȚA ȘTIINȚEI MODERNE

I - DESPRE ABUZUL CARE SE FACE ASTĂZI DE CUVÂNTUL ȘTIINȚĂ

Un om care trece drept om de spirit a îndrăznit să afirme că, în fața descoperirilor științei moderne, credința devenea cu totul imposibilă; că un om rațional și cât de cât instruit nu mai putea crede; că, vrând-nevrând, trebuia să se ajungă aici, chiar dacă toți preoții s-ar indigna și ar striga blasfemie, chiar dacă toate femeile ar geme și ar plânge toate lacrimile ochilor lor. O lume nouă începe; religia viitorului apare: domnia adevăratului DUMNEZEU, care este omul, va succeda domniei vechiului DUMNEZEU, care este Hristos; credința va coborî la rangul basmelor; acesta este progresul luminilor, civilizația etc., etc.

Aceste afirmații stranii, fiice ale raționalismului și ale francmasoneriei, nu se întemeiază pe nimic. Știința nu a descoperit nimic care să fie cătuși de puțin contrar credinței. Toți acești pretinși savanți care exaltă știința în paguba Religiei nu sunt decât niște baloane umflate, lipsite de aer respirabil, în aparență puternice și redutabile, în realitate făcute din simplă membrană și cu totul goale. Ei au

necontenit pe buze cuvântul știință: dacă atacă existența lui DUMNEZEU, o fac în numele științei; nu ei sunt aceia, ci știința este cea care respinge dumnezeirea lui Hristos, care leapădă miracolul și supranaturalul; știința este cea care demonstrează că nu avem suflet etc., etc.

În veacul trecut, Natura era aceea care făcea toate acestea. Natura era divinitatea, doamna enciclopediștilor. Ce era însă natura? unde se afla ea? Joseph de Maistre căuta pe cineva care să binevoiască a-l prezenta acestei doamne. Dar nu se știa unde putea fi găsită. Când era întâlnită, fie nu spunea ceea ce se voia a i se face să spună, fie spunea tocmai ceea ce nu se voia să spună. Încurcătura deveni insuportabilă, iar necredincioșii nu mai îndrăzniră să silească natura la sperjur.

În locul naturii, urmașii enciclopediștilor au inventat știința. Dar doamna Știință, nefiind pentru ei decât doamna Natură îmbrăcată după moda modernă, întrebarea supărătoare a contelui de Maistre se ridică mereu: Ce este ea? de unde vine? arătați-ne actele ei. Un domn sau câțiva domni înaintează, este adevărat, pe marginea rampei și afirmă cu ton doctoral că ea se află acolo în spatele lor, în culise, gata să se arate; că ea este aceea care, cu gura sa infailibilă, le-a spus cutare și cutare lucru; însă ființa misterioasă pe care ei o anunță necontenit ca fiind aceea care trebuie să pună capăt vechii superstiții creștine nu apare niciodată. Aceasta pentru că ceea ce ei îndrăznesc să numească știință nu este știința. Dacă știința ar putea fi discreditată, ei ar discredita-o.

Din fericire, ea se află mai presus de falsificările și de calomniile lor; Biserica îi este păzitoarea credincioasă, căci, luminându-i mersul și împiedicând-o să se rătăcească, o păstrează de la sinucidere, împiedicând-o totodată să ridice mâna asupra surorii sale mai mari, care este credința.

Ce este deci, în realitate, știința?

II - CE ESTE ȘTIINȚA

Dintr-o sută de necredincioși care se fălesc cu știința, sunt sigur că nu s-ar găsi doi care să știe limpede ce este ȘTIINȚA. Lucru curios! Noi, creștinii, spirite înapoiate, obscurantiști, trebuie să le dăm lecția acestor pretinși maeștri. În general, când se voiește a se ști ce este arta militară, se recurge la militari; când se dorește a se avea noțiuni mai precise despre o specialitate oarecare, se apelează la oamenii specialiști. Aici însă nu mai este astfel: oamenii specialiști ai ceea ce se numesc științele moderne nu ne pot spune ce este știința; este pentru ei o noțiune pierdută. Definițiile lor sunt într-o deplină divergență, asemenea rachetelor unui foc de artificii: aceasta se duce în toate părțile; face zgomot și strălucește; dar nu este decât un foc de artificii, o strălucire efemeră care, departe de a risipi întunericul, îl face să apară și mai dens. Adevărata știință vine de la DUMNEZEU, asemenea adevăratei credințe: ele sunt cei doi ochi ai omului desăvârșit, adică ai creștinului; și precum acordul celor doi ochi produce vederea, astfel unirea

credinței și a rațiunii dă omului adevărul, vederea și cunoașterea a ceea ce este.

Știința, spune sfântul Toma, este cunoașterea lucrurilor prin cauzele lor (*Scientia est cognitio rerum per causas*, *Sum. Theol.*). Nu este pur și simplu cunoașterea lucrurilor, ci cunoașterea cauzelor lucrurilor; este filosofia tuturor cunoștințelor omenești. Iată ce este știința în general.

Astfel, astronomia nu este numai descoperirea astrelor, constatarea poziției lor respective și a mișcărilor lor; ea este cunoașterea legilor superioare care cârmuiesc lumea astrelor, cel puțin atât cât omul le poate pătrunde în această viață. Există aici, într-adevăr, profunde mistere, de care ordinea supranaturală este departe de a fi străină. Cu cât un astronom va aprofunda mai mult aceste legi, cu atât va fi mai savant. Dacă nu le cunoaște sau dacă le cunoaște greșit, este un semisavant, un savant de contrabandă, un comedian al științei. Tot astfel, medicina nu este numai o lungă serie de experiențe, de fapte constatate, nici simpla cunoaștere a remediilor care vindecă mai bine cutare sau cutare boală; ea este în plus cunoașterea foarte dificilă și foarte misterioasă a sănătății și a bolilor, a cauzei intime a bolilor. Un medic care nu urcă până acolo poate fi un empiric abil și foarte folositor; nu este și nu va fi niciodată un savant. Tot astfel încă, istoria nu este simpla cunoaștere a faptelor, nici înregistrarea cronologică a tot ceea ce s-a petrecut pe pământ de la începutul lumii; ea este, pe deasupra, pătrunderea cauzelor secrete ale tuturor evenimentelor, ale tuturor luptelor care, pe

rând, au făcut să triumfe binele asupra răului, răul asupra binelui. Cunoașterea acestor cauze (sau, mai bine spus, a acestei cauze, căci nu există decât una singură: lupta Satanei și a lumii împotriva lui Hristos și a Bisericii Sale) constituie știința istoriei, a istoricului, a savantului, a filosofului.

S-ar putea spune același lucru despre toate celelalte științe: fizica, geologia etc. Toate cunoștințele care nu cer decât memorie, analiză, răbdare și observație nu sunt științe. Oamenii specialiști care se ocupă de ele, oricare ar fi erudiția lor, nu sunt niciodată decât oameni instruiți: studiilor lor le lipsește caracterul esențial al științei: cunoașterea filosofică a cauzelor tuturor fenomenelor pe care le constată.

Această singură observație smulge fără drept de apel boneta de savant unei mulțimi de oameni mai mult sau mai puțin instruiți, care își fac astăzi cu modestie o onoare din ea. Astfel, chirurgia nu este și nu poate fi o știință; este o artă. La fel stau lucrurile cu cele mai multe aplicații practice: ale fizicii, ale chimiei și chiar ale matematicilor. Lucrările care cer necontenit aplicații materiale nu pot fi așezate în rândul științelor. Orice știință este în mod esențial filosofică, adică ea rezidă înainte de toate în inteligență și trebuie să se poată susține în aceasta fără umbra unei aplicații practice.

Să binevoiască cineva a reflecta cu seriozitate asupra acestui lucru și va vedea cât de falsă și de orgolioasă este pretenția unei mulțimi de oameni instruiți ai timpului nostru, cărora

abstracțiile matematice le-au denaturat judecata și le-au făcut să-și piardă credința.

Falsa știință umflă și orbește, pe când adevărata știință înalță și luminează. Eticheta de savant nu este suficientă: pentru a fi savant, trebuie să fii om de știință și nu numai om de erudiție. Recomandăm meditației cititorului admirabila definiție a științei dată de sfântul Toma.

Bine înțeleasă, ea luminează pe deplin chestiunea, merge până la fund și arată știința în adevărata ei lumină. Nimic mai simplu, nimic mai profund. Știința este cunoașterea lucrurilor prin cauzele lor.

III - CĂ DESCOPERIRILE ȘTIINȚEI MODERNE NU CONTRAZIC ÎN NICIUN FEL ADEVĂRURILE CREDINȚEI

Din nefericire, există puțini adevărați savanți, și este o viclenie a vrăjmașului sufletelor noastre această mulțime de falși savanți care mișună astăzi din toate părțile, batjocorind Biserica și credința și proclamând cu orice prilej descoperiri care dovedesc, precum doi și cu doi fac patru, că nu există DUMNEZEU creator; că Sfânta Scriptură și, prin urmare,

Biserica se înșală grosolan; că creștinii nu au bun-simț; și alte afirmații nu mai puțin obraznice.

Este curios, în mijlocul tuturor acestor afirmații nelegiuite ale falsei științe, să aprofundăm puțin aceste mari descoperiri.

Pe măsură ce ne apropiem de ele, le vedem dispărând, risipindu-se asemenea grămezilor de zăpadă care se topesc la soare. Ele dispar sub dublul punct de vedere al cantității și al calității; se reduc la treisprezece sau paisprezece articole, iar aceste treisprezece sau paisprezece articole se reduc la nimic. Tatăl minciunii și fiii săi întâi-născuți, falșii savanți, ne fac război, precum se spune că îl fac chinezii. Pentru a-și înspăimânta dușmanii, ei ridică înaintea lor mari chipuri de dragoni, monștri înfricoșători: toate acestea nu sunt înspăimântătoare decât de departe; de aproape, sunt lemn și carton. Să ne apropiem de chinezii noștri. Ei se numesc, în veacul al nouăsprezecelea, Saint-Simon, Broussais, Cousin, Fourier, Pierre Leroux, Enfantin, Considérant, Cabet, Guéroult, Bory Saint-Vincent, Lamark, Quinet, Michelet, Reynaud, Michel Chevalier, Comte, Proudhon, Taine, Littré, Renan, Vacherot și mulți alții în Franța și în străinătate.

Toți vorbesc despre descoperiri științifice incompatibile cu credința. Toți se înșală; căci unul din două lucruri: ori aceste descoperiri sunt serioase, ori sunt ipoteze himerice și fără dovezi. În primul caz, care ne preocupă aici, este ușor a le arăta că credința creștină nu este nicidecum în contradicție cu ceea ce au descoperit. În al doilea caz, nici măcar nu ne

ostenim a le răspunde și le cerem, cât se poate de rațional, permisiunea de a nu crede fără dovezi în infailibilitatea lor. Sincer vorbind, este oare prea mult ceea ce cerem?

Falșilor savanți le place foarte mult acest din urmă sistem, care nu cere decât îndrăzneală și imaginație. Ei pornesc de la o presupunere care nu are realitate decât în creierele lor febrile; de acolo trag consecințe fără sfârșit; și, când se pierde din vedere inanitatea absolută a punctului lor de plecare, sunt luați drept oameni serioși, drept gânditori profunzi, drept filosofi, drept savanți. Să se privească îndeaproape, și se va vedea acest păcat originar, iremisibil, la temelia tuturor sistemelor științei necredincioase. Rousseau, Saint-Simon, Fourier, Cousin, Proudhon, Renan nu au alte sfori decât acestea pentru a prinde publicul, mai ales publicul Școlilor.

Să lăsăm la o parte ipotezele pure și simple; dar să examinăm cu seriozitate descoperirile științifice care par a avea în sine oarecare valoare și pe care s-ar voi să le opună învățăturii catolice. Să nu ne temem de nimic: un adevăr nu poate contrazice un alt adevăr, iar adevărurile științei vin toate, direct sau indirect, să aducă omagiu adevărului revelat.

IV - PRIMA OBIECȚIE. CU SISTEMUL LUI LAPLACE, NU MAI ESTE NEVOIE DE UN DUMNEZEU CREATOR PENTRU A EXPLICA FORMAREA PĂMÂNTULUI

Geometrul, astronomul și fizicianul Laplace a formulat, la sfârșitul veacului trecut, o teorie ingenioasă a formării sistemului nostru planetar. El i-a prezentat-o lui Napoleon I, spunându-i că, prin aceasta, se putea de acum înainte renunța la DUMNEZEU.

Sistemul nostru solar, adică ansamblul soarelui și al planetelor, a trebuit să formeze la origine, spunea Laplace, o imensă nebuloasă; iar condensarea celei mai mari mase a acestei nebuloase a format soarele, care a continuat, așa cum făcea la început întreaga nebuloasă, să se rotească în jurul său însuși. Nu totul era condensat, iar simplele legi ale mecanicii au cerut formarea, în jurul soarelui, a unor inele asemănătoare celui pe care astronomia îl constată încă în jurul planetei Saturn. Aceste inele, ajungând să se condenseze, au luat forma sferică și au produs planetele.

Același fenomen, aplicat planetelor, a produs sateliții lor, lucru pe care pare să-l confirme un fapt remarcabil, și anume că toate planetele se rotesc în același sens, aproape în același plan,

precum și sateliții lor, și, pe deasupra, că ele se rotesc în jurul lor însele în același sens. Toate acestea par a fi o consecință mecanică necesară a primei ipoteze. Iată, pe scurt, sistemul lui Laplace, așa cum se găsește în *Expunerea sistemului lumii*.

Să observăm mai întâi că acest sistem nu este și nu poate fi decât o ipoteză, adică o simplă presupunere privitoare la un fapt esențialmente necunoscut; și că, în bună logică, o ipoteză, oricât de ingenioasă, oricât de plauzibilă ar putea fi, nu poate sluji niciodată drept temelie unor concluzii absolute. O ipoteză naște cel mult probabilități. Aceasta nu înseamnă că acest fel de cercetări ar fi interzis, nici măcar inutil; nu mai mult decât studiul fiziologic al diferitelor faze prin care trece embrionul animal pentru a ajunge treptat la deplina sa dezvoltare.

Animalul nu este conceput de la început așa cum îl vedem născându-se: el pornește de la un prim principiu în care niciun organ nu este încă vizibil, dar care cuprinde totul în germen; și numai trecând printr-o misterioasă serie de transformări ajunge la plinătatea organismului său. Această lentă formare, departe de a exclude actul și misterul generației, îl presupune, dimpotrivă. Or, nu este altfel nici cu actul și misterul creației pentru lumea întreagă.

În al doilea rând, să remarcăm că sistemul lui Laplace, pe care școala materialistă a pretins că se sprijină pentru a nega misterul creației și chiar existența lui DUMNEZEU, nu dovedește nicidecum ceea ce pretind nelegiuiții. Într-adevăr,

ce presupune Laplace? Că, la origine, sistemul nostru solar — și nu celelalte stele, care au putut, fiecare pe seama ei, să fie supuse unor legi analoge, dar despre care nu este vorba aici — se compunea dintr-o mare nebuloasă primitivă care se rotea în jurul ei înseși. În ce fel, vă rog, exclude aceasta creația și legile Creatorului? Nebuloasa primitivă, cine a făcut-o? S-a făcut ea singură? Dacă un ceas nu se poate face singur și dacă este împotriva bunului-simț să presupui un orologiu fără ceasornicar, o carte fără tipograf, un tablou fără pictor, cu cât mai mult o creație atât de puternică, atât de imensă ca această nebuloasă nu poate fi concepută fără Creator?

Cu legile pe care Laplace le presupune în nebuloasa primitivă se întâmplă ca și cu substanța ei însăși; ele presupun în mod necesar o cauză primă creatoare. Nebuloasa s-a condensat, desigur, după o lege, legea condensării; dar această lege, cine a statornicit-o? cine a făcut-o destul de puternică pentru ca nebuloasa să-i fi fost cu totul supusă?

Nu există efect fără cauză. Legile mecanicii care au produs aceste mișcări succesive de rotație, aceste inele gazoase rotindu-se toate în același sens și în același plan, tot acest ansamblu de legi și de fenomene, cine este autorul lui? Odată pământul nostru condensat în formă sferică, cine i-a răcit și solidificat suprafața? Cine a făcut caloricul? Cine a pus legea răcirii, a transformării succesive a fluidelor și a solidelor? Cine a făcut lumina? Cine a făcut hidrogenul, acest faimos hidrogen la care savanții noștri moderni ne trimit mereu? Într-un cuvânt, cine a făcut cerul și pământul, cu legile lor

prodigioase, cu minunata unitate și nu mai puțin minunata multiplicitate a legilor al căror produs formează universul?

Necredinciosul care voiește să scoată din ipoteza lui Laplace concluzii atee și materialiste este un orb: el nu vede că nu face decât să împingă întrebarea mai departe și că nu dovedește absolut nimic.

Chiar acceptând, cum fac mai mulți savanți creștini foarte distinși, această teorie a formării lumii, constatăm până la evidență că ea lasă să subziste necesitatea absolută și misterul fundamental al unei cauze prime, al unei puteri veșnice, preexistente, absolute, necreate, infinite, care a făcut totul din nimic și care nu a fost făcută, creatoare a tuturor substanțelor, a tuturor legilor lor și a tuturor fenomenelor lor, a unei Ființe care este prin Sine și fără de care nimic nu există.

Această putere creatoare este în mod necesar inteligentă și liberă; căci fără inteligență și libertate nicio putere nu poate acționa: pe aceasta o proclamă și o adoră întreaga omenire; pe aceasta o adorăm noi sub numele de DUMNEZEU, cuvânt derivat din latină, apoi mai înainte din greacă și, în cele din urmă, din ebraică. În ebraică, Ființa veșnică și creatoare S-a numit pe Sine Însuși IEHOVA, adică CEL CE ESTE. DUMNEZEU este deci Cel ce este, Cel ce este prin El Însuși și prin care există tot ceea ce există. El este întreg pretutindeni, unul și indivizibil; El este întreg deodată; El este veșnic, superior succesiunilor timpului, nu mai puțin decât diviziunilor spațiului; El este spirit pur, și nicio creatură nu

poate, prin lumina sa naturală, să vadă esența Sa dumnezeiască; însă El, Infinitul și Atotputernicul, vede totul, știe totul, poate totul. Noi Îl putem cunoaște, deși nu Îl putem cuprinde. Cunoaștem existența Sa și atributele Sale generale prin contemplarea lucrărilor Sale; după cum cunoaștem existența, inteligența, îndemânarea și răbdarea ceasornicarului prin cercetarea lucrării sale și a admirabilului mecanism ieșit din mâinile sale. Nimic deci mai ridicol, nimic mai nerușinat decât afirmația nu știu cărui francmason contemporan, care declara nu demult că „DUMNEZEU nu este nici demonstrat, nici demonstrabil".

Dacă judecata noastră i se pare suspectă, să asculte cel puțin pe aceea a unui Frate, a unui maestru în francmasonerie și în necredință; să-l creadă pe Voltaire: „Mi se pare absurd, spunea Voltaire, să faci să depindă existența lui DUMNEZEU de A + B împărțit la Z. Unde ar fi neamul omenesc dacă ar trebui să studieze dinamica și astronomia pentru a cunoaște Ființa supremă? Nu trebuie decât ochi, și nicidecum algebră, pentru a vedea ziua" (*Corres. gén.*, 1753, t. IV, p. 463).

„Meditam în această noapte, spunea el încă; eram absorbit în contemplarea naturii, admiram imensitatea, mersul, raportul acestor globuri infinite; admiram și mai mult inteligența care prezidează aceste vaste resorturi. Îmi spuneam: trebuie să fii orb ca să nu fii orbit de acest spectacol, trebuie să fii stupid ca să nu-i recunoști autorul, trebuie să fii nebun ca să nu-l adori" (*Diction. philos.*, art. Religion).

Pentru a reveni la nebuloasa marchizului de Laplace, să spunem deci că cineva este liber să o adopte sau să nu o adopte: credința catolică nu este interesată întru nimic de aceasta.

V - A DOUA OBIECȚIE: ÎN OCHII ȘTIINȚEI MODERNE, ESTE DEMONSTRAT CĂ BIBLIA SE ÎNȘALĂ CÂND NE SPUNE CĂ CREAȚIA ESTE LUCRAREA A ȘASE ZILE

Prima descoperire pozitivă pe care necredincioșii au voit să o opună datelor credinței privește lucrarea celor șase zile.

Geneza ne relatează că Domnul DUMNEZEU, atotputernic și veșnic, voind să creeze lumea, a făcut-o în șase zile; că în ziua întâi a creat lumina; în a doua, aerul și apele; în a treia, uscatul, împreună cu regnul vegetal; în a patra, soarele, luna și stelele; în a cincea, ființele animate din apă și din aer; în a șasea, în sfârșit, toate animalele pământului și, ca încoronare, la hotarele zilei a șasea și ale celei de-a șaptea, omul, fiul adoptiv și chipul lui DUMNEZEU în mijlocul creației.

Geologii au venit să ne spună: această relatare nu este adevărată; avem dovada materială. Prin examinarea diferitelor straturi suprapuse care formează scoarța pământului, constatăm că au trebuit veacuri și veacuri pentru ca pământul să ajungă la starea lui actuală. Este adevărat, constatăm, atât cât lucrul se poate face, că relatarea Scripturii este conformă cu ordinea de suprapunere pe care o remarcăm în resturile fosile pe care acestea le conțin; dar nu admitem, nu putem admite din punct de vedere științific că aceasta este lucrarea a șase zile.

Fie, vă răspunde Biserica, admit ca sigure observațiile voastre; ele nu au nimic contrar credinței propriu-zise. Nu a spus oare, într-adevăr, Apostolul sfânt Petru: „Să știi bine: pentru Domnul o zi este ca o mie de ani, și o mie de ani sunt ca o zi"? (II Ep., V, 8). Cuvântul ebraic pe care Geneza l-a tradus prin cuvântul zi poate foarte bine să fie înțeles ca o epocă nedeterminată, iar cuvintele seară și dimineață, pe care ea le folosește în acest pasaj, se interpretează de asemenea în sensul de început și de sfârșit. Sfântul Augustin spune în chip expres că zilele Genezei pot fi perioade mai mult sau mai puțin lungi.

Prin urmare, chiar admițând fără restricție ipoteza voastră și certitudinea datelor științei voastre, învățătura mea rămâne intactă în fața afirmațiilor voastre.

Am putea adăuga aici câteva observații foarte serioase, care ar zdruncina poate certitudinea ipotezei acestor perioade incomensurabile; aceasta, între altele: nu se poate spune ce au fost, sub acțiunea incalculabilă a focului central al pământului,

lucrarea elementelor, rapiditatea vegetației, vigoarea plantelor și a arborilor, dezvoltarea, iuțeala și puterea vieții animale. În bună logică, se poate oare conchide de la starea actuală a lucrurilor la o altă stare care nu mai este și despre care nici măcar nu avem idee? De ce, de pildă, sub o acțiune de o mie de ori, de zece mii de ori mai puternică, cutare sau cutare fenomen geologic, care cere, în starea actuală a lucrurilor, un secol pentru a se împlini, nu ar fi putut să se desăvârșească într-o zi sau chiar în câteva ceasuri? Dacă principiul creșterii unui arbore era atunci de o mie de ori mai activ decât este astăzi, de ce acest arbore, care acum nu ajunge la deplina sa creștere decât în cincizeci de ani, nu ar fi ajuns la ea la început în optsprezece sau douăzeci de zile, adică în a mia parte din cei cincizeci de ani? Același raționament pentru formarea și viața animalelor. Aici nu există, în mod evident, nicio imposibilitate științifică.

O a doua observație, luată de astă dată din ordinea supranaturală, ne arată spiritele sau îngerii ca forțe motrice ale materiei: toate elementele care au format lucrarea celor șase zile se aflau, ca urmare a acțiunii și reacțiunii îngerilor buni și răi care le cârmuiau, într-o stare și într-o luptă gigantică, ce modificau profund legile lor naturale, singurele pe care le poate constata știința; și astfel, formațiuni, eflorescențe imposibile în starea naturală deveneau foarte posibile sub această acțiune extraordinară. Nu spun că lucrurile s-au petrecut astfel; spun numai că lucrurile au putut să se petreacă

astfel și că, de atunci, imposibilitățile constatate de geologie nu mai sunt decât relative.

Dar aceste observații, oricât de interesante ar putea fi în sine, sunt inutile pentru a răspunde biruitor falsei științe care caută să ne încurce. Primul răspuns este pe deplin suficient: oricare ar fi durata zilelor relatării Genezei, știința geologică nu este aici în dezacord cu credința.

Voi adăuga, în ceea ce mă privește, că până la dovada absolută a contrariului, voi crede și voi spune: că zilele Genezei sunt perioade mult mai puțin întinse decât o cer observațiile unei științe care face abstracție de supranatural și de miracol; mai întâi, pentru că această opinie se apropie mai mult de însăși litera cuvântului sfânt, literă de la care nu este îngăduit să ne îndepărtăm decât atunci când evidența ne-o impune ca lege; și apoi, pentru că Duhul Sfânt, istorisindu-ne prin gura marelui Moise misterele creației, pare să ne arate acolo miracolul nu numai prin acțiunea atotputernică a lui DUMNEZEU, Care face totul din nimic, ci și prin forma supranaturală și prin rapiditatea acestei mari lucrări.

Oricum ar fi, credința nu este interesată întru nimic de chestiunea pe care tocmai am rezumat-o.

VI - A TREIA OBIECȚIE: VECHI MONUMENTE DESCOPERITE ÎN EGIPT ȘI ÎN ORIENT RĂSTOARNĂ CU TOTUL CRONOLOGIA BIBLIEI, ATRIBUIND LUMII LOCUITE O VECHIME INFINIT MAI MARE

Ele nu răstoarnă nimic, pentru că nu atribuie nimic. Semiștiința a triumfat o clipă, crezând că a găsit în aceste monumente dovada autentică a unei vechimi fabuloase a lumii locuite, absolut contrazisă de Cărțile sfinte; dar adevărata știință a venit și lumina s-a făcut curând.

Nu vom face aici decât să indicăm această obiecție, pentru că este o chestiune, ca să spunem așa, golită de conținut de către știință.

Sfânta Scriptură ne dă cu grijă numărul anilor pe care i-au trăit primii Patriarhi, de la Adam până la potop, și de la potop până la Avraam și până la Moise. Ea adaugă acestui calcul mai multe date foarte clare și foarte precise, între altele data potopului și aceea a mai multor altor mari evenimente. După aceste cifre și aceste date, ea ne dă puțin peste 4.000 de ani

înaintea erei creștine pentru durata totală a existenței omenirii de la crearea primului om. Spun aproximativ, căci anii lunari ai antichității nu sunt cu totul asemănători anilor solari de care se folosește în mod universal de câteva veacuri.

Or, arheologii au crezut că descoperă, mai ales în Egipt, în India și în China, monumente care ar atesta, dacă ar fi autentice, o vechime infinit superioară celei pe care Scriptura o atribuie lumii locuite. Se vorbea de 20.000 de ani, de 30.000 și chiar de 40.000 înaintea erei creștine și după potop. La Denderah, în Egiptul de Sus, se descoperise un anumit zodiac care trebuia să urce, după mai multe indicații, la mai bine de 20.000 de ani. Volney și Dupuis, atei de profesie, absurzi cum rar s-a mai văzut, clădiseră în veacul trecut un întreg sistem așa-zis istoric împotriva cuvântului Scripturii, sistem care reducea în pulbere Biblia, credința și Biserica. Nimic mai puțin.

Din nefericire pentru ei, acest gigant avea picioare de lut, iar pe la 1830, savanți serioși examinară teribilul zodiac și se demonstră, limpede ca ziua, că el urca cel mult până în timpul Ptolemeilor, adică două veacuri înaintea erei creștine și, mai probabil încă, până în timpul împăratului Aurelian, adică în veacul al treilea al erei creștine. Acum nimeni nu mai îndrăznește să vorbească despre zodiacul de la Denderah. Dar ideea, sau mai curând impietatea lui Volney, a lui Dupuis și a enciclopediștilor se mai regăsește încă pe ici, pe colo, îmbrăcând felurite forme și adăpostindu-se în obscuritatea prielnică a „limbilor semitice". Limbile semitice îi învață,

așadar, pe acești savanți profunzi că Persia, India, China se slăvesc cu dinastii regale care se înlănțuie unele de altele și urcă, dacă nu până la 40.000 de ani, cel puțin până la o vechime mult mai considerabilă decât învață Biblia. Deci Biblia este falsă.

Din nefericire, iarăși, pentru cauza nelegiuiților, nimic din toate acestea nu este dovedit. Savanții serioși ridică din umeri în fața afirmațiilor lui Voltaire și ale tovarășilor săi, ale lui Michelet, Quinet și Renan. Acele documente semitice și egiptene care invocă aceste sute de dinastii interminabile nu sunt învestite cu niciun caracter de autenticitate; o examinare atentă descoperă adesea în ele pecetea unei grosolane imposturi, și nu există nici măcar unul singur care să poată fi făcut, în mod rațional, să urce dincolo de veacul al nouălea sau al zecelea înaintea erei creștine. Este dovedit că Vedele, cărțile sacre ale hindușilor, atribuite lui Brahma, datează aproximativ din veacul al patrulea înainte de IISUS HRISTOS; că Zend-Avesta, cartea sacră a perșilor, atribuită lui Zoroastru, datează abia din al șaselea; că King-urile, cărțile sacre ale chinezilor, redactate de Confucius, datează cam din anul 500 înainte de Domnul nostru; în sfârșit, că hieroglifele egiptene, în care se credea că se găsește un argument împotriva credinței creștine, nu conțin nimic care să merite osteneala de a fi discutat: falsa știință a luat acolo nume de regi drept dinastii și, deși Faraonii Egiptului sunt într-adevăr cu mult anteriori tuturor dinastiilor europene și chiar dinastiilor

asiatice, niciun monument nu le atribuie și nu le poate atribui o vechime care să contrazică datele Cărților sfinte.

Ce rămâne din tot acest zgomot și din această acumulare de veacuri imaginare? Nimic decât o rușinoasă dezamăgire pentru ignoranții care atacau credința uzurpând aparențele științei și o nouă demonstrație a nestrămutatei soliditați a adevărului revelat. Cât de mult strălucesc și resplendesc cărțile sfinte, atât de sigur autentice, în mijlocul acestor tradiții neînsemnate ale popoarelor rătăcite departe de adevăratul DUMNEZEU! Cine se gândește astăzi să nege, în numele științei, autenticitatea cărților lui Moise, ale lui David, ale Profeților? Cu cât se examinează mai îndeaproape adevărul, cu atât el izbucnește mai luminos; cu cât se examinează mai îndeaproape eroarea, cu atât ea se risipește mai mult. Prin urmare, pretinsa vechime a lumii locuite, pe care s-a voit a o opune învățăturilor Bisericii, este o himeră și lasă neatins edificiul credinței.

VII - A PATRA OBIECȚIE. FENOMENUL GENERAȚIEI SPONTANEE, CONSTATAT DE ȘTIINȚA MODERNĂ, EXPLICĂ ÎN CHIP DESĂVÂRȘIT EXISTENȚA OMULUI, FĂRĂ SĂ FIE NEVOIE SĂ SE URCE PÂNĂ LA CREATOR

Fiecare știe că în apa stătută și mai ales în oțet se nasc, fără să se știe de unde vin, o mulțime de animăluțe, savant numite infuzorii. Aceste mici vietăți se nasc singure, au spus anumiți observatori; deci existența tuturor animalelor și chiar a omului poate fi explicată printr-o putere ocultă a materiei, printr-o anumită forță generatoare a pământului, a apei, a aerului etc. Deci creația ființelor organizate, mai ales creația omului, nu este un act liber al voinței lui DUMNEZEU, ci un dezvoltământ fatal al materiei, care conține în ea însăși puterea generatoare. Această teorie nu neagă direct existența lui DUMNEZEU; dar atacă pe față lucrarea celor șase zile, relatarea Scripturii și, prin urmare, întreaga revelație creștină.

Ea păcătuiește prin temelie și presupune incontestabil faptul acestei generații spontane a animăluțelor. Or, acest fapt este nu numai contestabil și contestat, ci experiențe recente făcute

de mai mulți chimiști, între alții de iluștrii profesori Chevreuil și Pasteur, au dărâmat cu totul sistemul.

Aceste experiențe au demonstrat că animăluțele născute în oțet sau în apa stătută nu sunt mai mult rezultatul unei generații spontane decât primul dintre puii sau rațele noastre. Aceste mici vietăți se nasc din germeni imperceptibili, din feluri de ouă aflate în suspensie în aer și dezvoltându-se în mediile care le sunt favorabile.

Dovada acestui fapt este dintre cele mai simple: chimia organică a dobândit certitudinea — de astă dată este o adevărată certitudine — că viața animală este absolut imposibilă într-o atmosferă a cărei temperatură depășește 80°. Sub două clopote de sticlă au fost expuse două vase conținând oțet: primul clopot conținea aer obișnuit; al doilea, lipsit de aer prin pistonul unei mașini pneumatice, fusese apoi umplut cu aer care trecuse printr-un tub incandescent. Sub primul clopot, animăluțele apărură, iar pretinsul fenomen al generației spontane avu loc, ca de obicei; sub al doilea, nici cea mai mică vietate nu veni să tulbure limpezimea oțetului. Trecând prin atmosfera arzătoare, germenii fuseseră arși, iar albumina care constituie în mare parte orice substanță animală se uscase cu totul. Aceeași experiență, repetată de multe ori, dădu invariabil același rezultat, fie asupra apei stătute, fie asupra oțetului, fie asupra laptelui, fie asupra oricărui alt lichid conținând în dizolvare materii animale.

În sfârșit, pentru a desăvârși certitudinea experienței, s-a folosit frigul precum se folosise căldura, experiența dând de asemenea certitudinea că, odată dată o anumită intensitate a frigului, viața animală nu mai este posibilă, după cum nu este posibilă la o anumită intensitate a căldurii. Rezultatul fu același: micii germeni înghețară și muriră de o parte, pe când de cealaltă își produseră efectul natural și dădură infuzorii. Prin urmare, nu există generație spontană; prin urmare, animalele și omul nu au putut să se nască singuri din pământ, precum spuneau triumfător doctii cercetători ai micilor noastre vietăți, cu totul nevinovate de sistemele lor nelegiuite. Prin urmare, nimic nu dovedește științific că facerea peștilor, a păsărilor, a animalelor și apoi a omului nu s-ar fi petrecut așa cum o relatează Scriptura și nu ar fi fost un act liber al voinței Creatorului.

Vrând-nevrând, trebuie întotdeauna să urcăm până la o primă găină care face un ou sau până la un prim ou care face o găină; or, este nevoie de o putere infinită pentru a face cea mai mică găină și chiar cel mai mic ou. Este crud de constatat; dar așa stau lucrurile. Această putere infinită se numește bunul DUMNEZEU, iar Geneza istorisește cum, din nimic, Ea a creat tot ceea ce există și cum Ea a format felurite ordine de creaturi, așezate în trepte de la cea din urmă până la cea dintâi, care este omul.

VIII - A CINCEA OBIECȚIE. OMUL NU ESTE DECÂT O MAIMUȚĂ PERFECȚIONATĂ

S-a părut că aceasta a fost spus în mod serios, iar anumiți studenți la medicină, cu viață rea, își dau cuvântul de onoare că este adevărat. „Este evident, spun ei, după enciclopediști și pe urmele unui oarecare Lamark, ale unui oarecare Paschal Grousset, ale unui oarecare Darwin, este evident că ființele merg perfecționându-se fizicește; ele imită în aceasta credința morală, care este progresul umanitar continuu. Polipul a devenit stridie; stridia a devenit caracatiță; caracatița a devenit anghilă de mare; anghila a devenit pește; peștele, focă; foca, castor; castorul, sarigă; sariga a devenit maimuță de clasa a doua; maimuța de clasa a doua a devenit urangutan; în sfârșit, cu vremea, prin eforturile naturii, prin progres și virtuți, urangutanul și-a pierdut coada, a devenit negru; negrul, chinez; chinezul, om cu adevărat, om alb, vorbind franțuzește și citind *Le Siècle*."

Da, aceasta s-a spus și, ceea ce este și mai mult, aceasta a fost crezut și aclamat. Am văzut câțiva oameni care afirmau fără să clipească această genealogie și care se proclamau pur și simplu dobitoace — ceea ce erau cu mult mai mult decât credeau.

Niște călători englezi merseră până la a spune că mai existau încă în Abisinia oameni cu coadă — poate minți frumos cine

vine de acolo — numiți Niams-Niams, ținând mijlocul între simplul negru și simpla maimuță. Această descoperire era importantă.

Savantul domn Mariette, de la Institut, merse până la fundul acestei stranii chestiuni și descoperi că acești negri cu coadă erau, pur și simplu, negri îmbrăcați cu pielea dobitoacelor pe care le uciseseră și a căror coadă atârna pe dinapoi.

Și astfel adevărata știință a făcut încă o dată coada falsei științe. Naturaliștii serioși constată, din punct de vedere pur fizic, între maimuța cea mai omenească și omul cel mai dobitocesc, nu nuanțe, ci deosebiri esențiale; între altele, această faimoasă coadă pe care liber-cugetătorii noștri ar voi cu plăcere să o regăsească; apoi forma mâinilor, fără a mai socoti capul și anumite alte detalii pe care ar fi copilăresc să le enumerăm.

Nu, știința nu a descoperit nimic împotriva măreției dumnezeiești a inteligenței și a vocației omului. Ea se acordă cu bunul-simț, cu conștiința și cu credința, pentru a descoperi în om ceea ce nu se găsește decât la el: vreau să spun un suflet, spirit pur, capabil de a-L cunoaște pe DUMNEZEU, de a-L iubi pe DUMNEZEU, de a-I sluji lui DUMNEZEU, de a-L poseda aici jos prin har, acolo sus în slavă, de a trăi din viața Sa sfântă și veșnică. Din această pricină, este mai mare deosebirea între cel mai puțin instruit dintre cafri sau hotentoți și maimuța ori câinele cel mai inteligent, cel mai dezvoltat, decât între acesta din urmă și stridie, și plantă, și chiar mineral. Ce este, la urma urmei, această viață organică a animalului,

care se sfârșește odată cu el, pentru că, în planul Creatorului, ea nu are alt obiect decât pofte, instincte și un întreg ansamblu de funcții care se mărginesc la pământ? Cât despre om, rege al lumii, el este făcut pentru veșnicie, iar scopul său în viață este adevărul, binele, iubirea, sfințenia.

Încă un cuvânt despre această pretinsă perfectibilitate a animalelor. Este o glumă îngrozitoare, dezmințită de experiență, de evidență. Fiecare animal, fiecare pește, fiecare pasăre, fiecare șarpe, fiecare musculiță se naște într-o stare din care nu iese, fiindcă nu poate ieși: stare fizică, constituție organică; stare instinctivă, constituție pasională, cum spun ei — nu animalele, ci apostolii lor —, totul la animal rămâne invariabil, iar fiecare generație se mișcă în mod necesar pe aceeași orbită ca generația precedentă. Privighetorile de astăzi cântă precum privighetorile din timpul lui Avraam și al lui Matusalem; câinii latră după hoți, în veacul al nouăsprezecelea după era creștină, precum cu o mie, două mii și trei mii de ani mai înainte; castorii își zidesc casele cu aceeași perfecțiune de la potop și chiar de mai înainte; la fel este cu furnicile, albinele, păianjenii, pisicile, caii, cămilele. Tații și mamele acestor cinstite dobitoace nu le-au învățat nimic; iar ele însele, în ciuda încurajărilor prietenilor lor savanți, nu vor învăța nimic pe odraslele lor. Până la sfârșitul lumii, păsărelele își vor face cuibul cu aceeași perfecțiune; câinii se vor ataşa de om cu aceeași fidelitate; pisicile, de șoarece cu aceeași iubire; iar măgarii, de iesle cu aceeași perspicacitate.

Aș fi curios să știu până la ce punct poate ajunge omul să creadă că nu este decât o maimuță. Nădăjduiesc că toți cei care o spun seamănă cu acel profesor al muzeului din Torino, domnul de Filippi, care predase public cel mai hidos materialism și consacrase chiar mai multe ședințe ale cursurilor sale pentru a demonstra că omul coboară în linie dreaptă din maimuță. El tocmai a murit ca un creștin căit, detestându-și nebunele impietăți și primind cu fericire, de două ori, ca viatic, Trupul adorabil al Domnului nostru IISUS HRISTOS. În fața morții, masca cade, omul rămâne.

Și... maimuța se risipește.

IX - A ȘASEA OBIECȚIE. FIZIOLOGIA A DESCOPERIT CĂ GÂNDIREA NU ESTE DECÂT O SECREȚIE A CREIERULUI

Ei spun și aceasta; aproape că am dori să o creadă, ca pedeapsă. Un oarecare domn Taine, care se improvizează fiziolog, pune această teorie, și împreună cu el mai mulți profesori ai Școlii de medicină, însoțiți de o mulțime de studenți mediciniști și de oameni de nimic.

Învelișul creierului, spun ei, pia mater, secretă mai mult sau mai puțin fosfor, după cum este mai mult sau mai puțin

zdruncinată de cutare sau cutare lob al creierului, care este influențat (*sic*) la rândul său de firele electrice numite nervi. Fiecare senzație este o zguduire purtată de zisele nervi către zisele lobi și de zisele lobi către zisa pia mater; fosforul se degajă mai mult sau mai puțin activ în toate direcțiile: înainte, este o gândire maiestuoasă, filosofică, științifică, metafizică, ontologică, este cugetativitatea care țâșnește; în sus, este pietatea, minunabilitatea; la stânga, este dorința de a înșela, de a fura și de a se bate, achizitivitatea și combativitatea; pe dinapoi, este bunătatea, tandrețea, devotamentul, nevoia de a iubi, amativitatea. DUMNEZEUL meu, ce admirabil fosfor!

Desigur, acești ignoranți creștini își vor arde degetele cu el! Să vedem puțin. Nimeni nu neagă că nervii poartă în chip foarte misterios senzațiile exterioare până la anumiți lobi ai creierului și că pia mater conține sau secretă fosfor; dar pe cine se va convinge că înaltele concepții ale geniului, splendorile elocinței, profunzimea concepțiilor filosofice, devotamentul carității și al tandreții sunt fosfor? Carol cel Mare, sfântul Ludovic, Bayard, Condé, Napoleon au fost mari căpitani: fosforul! Sfântul Augustin, sfântul Ambrozie, sfântul Bernard, sfântul Vincențiu Ferrier, Bossuet, P. Lacordaire au fost mari oratori: fosforul, fosforul! Rafael a fost un mare pictor; Perugino, Tițian, Nicolas Poussin, Rubens, van Dyck, Horace Vernet, Ingres, Flandrin: era fosforul, pur și simplu fosforul! Origen, sfântul Toma de Aquino, sfântul Bonaventura, Albert cel Mare, Suarez, Pascal, Leibniz, de Maistre au fost gânditori profunzi: fosforul! Sfântul Vincențiu de Paul era caritabil;

sfântul Francisc de Sales, blând și nevinovat; sfântul Carol Borromeu, energic și auster; sfântul Ignațiu, prudent; sfântul Aloisie de Gonzaga și sfântul Stanislau Kostka erau curați:

era pur și simplu fosfor!

La fel, Mandrin și Cartouche, Cromwell și Robespierre, Marat și Lacenaire erau foarte lipsiți de delicatețe; Messalina, Brinvilliers, Dubarry erau groaznice ticăloase; Juarez, Mazzini, Garibaldi sunt nelegiuiți fără mască: fosforul, veșnicul fosfor! Fosforul explică totul: este cheia istoriei.

Mă tem că, pentru bravii oameni care îi fac să joace un rol atât de mare, acest fosfor nu este pur și simplu decât cheia de la Charenton: fosforul lor, deja în revoluție vădită, va sfârși prin a se revărsa atât de abundent, încât vor fi cu totul înecați în el și își vor pierde capul de atâta fosfor, nu de atâta spirit. Dovada acestui lucru este foarte limpede: nebunii nu spun oare întotdeauna că au capul în flăcări?

Bunul-simț, simplul și grosul bun-simț universal, singur poate răspunde acestor prodigioase inepții. Știința nu are nimic de făcut aici, nici raționamentul: el nu poate coborî până la asemenea adâncimi murdare; iar în fața omului care își uită demnitatea până într-atât, nu este decât să ridici din umeri și să te întorci cu dezgust. Omul, botezatul, care îndrăznește să spună unui public civilizat și creștin că „viciul și virtutea sunt pur și simplu produse, ca zahărul și vitriolul", ar trebui condamnat ca un răufăcător public, închis ca un nebun, legat

în mijlocul adevăraților nebuni, desigur mai puțin nebuni decât el. Aceste doctrine infame nu au drept unic sprijin, drept unică hrană și drept unic rezultat decât patimile abjecte.

Ele au ca tată orgoliul și ca mamă necurăția, iar ca fiice revoluțiile. Vin din iad și se întorc acolo, ducând cu ele făpturile grosolane care nu roșesc să le predice sau să le primească.

Cât de mult trebuie să roșească medicii onești, și mai ales medicii creștini, că numără în rândurile lor oameni care își târăsc astfel prin noroi știința și uneori chiar talentele, și care voiesc să facă anatomia, chirurgia și medicina răspunzătoare de aberațiile lor criminale!

X - A ȘAPTEA OBIECȚIE: PENTRU ȘTIINȚA MODERNĂ NU MAI EXISTĂ NICI VICII, NICI VIRTUȚI, CI PUR ȘI SIMPLU PROEMINENȚE ȘI TEMPERAMENTE

Anumiți visători, destul de buni observatori de altfel, și nelipsiți nici de știință, nici de finețe, au imaginat, acum aproximativ o jumătate de veac, un alt sistem nu mai puțin ingenios: sistemul protuberanțelor. A fost îmbrăcat în

grecește, după obiceiul doctei Facultăți, care de multă vreme se străduiește să suplinească prin neinteligibilitatea formulei inanitatea fondului: s-a numit deci acest sistem frenologie, adică știința creierului. Inventatorul a fost doctorul Gall, om foarte cumsecade de altfel, și care spunea într-o zi, cu lacrimi în ochi, unui mare senior rus căruia îi datora mult: „Ah! dragul meu conte, nu ați putea crede cât de mult vă iubesc! De aceea, dacă veți muri înaintea mea, voi avea craniul dumneavoastră în colecția mea, chiar dacă va trebui să merg eu însumi să-l caut în Rusia!"

Creierul și craniul, spun deci frenologii, au protuberanțe: ultramontanii nu pot nega aceasta; știința o afirmă. Aceste protuberanțe sunt o lume nouă, sunt o revoluție în morală. Se crezuse până aici, o, ignoranță a Evului Mediu!, că sufletul dădea omului facultățile sale bune sau rele, inteligența, memoria, calitățile spiritului și ale inimii sale, caracterul, înclinațiile, virtuțile, viciile sale; se crezuse că omul este liber să-și îndrepte viața după cum voiește, să fie religios sau să nu fie, să fie blând, să fie mânios, să fie bun sau să fie rău, să lucreze sau să fie leneș, să fie curat sau să fie necurat: himeră sunt toate acestea! protuberanțele hotărăsc totul!

Adineauri era fosforul; acum sunt protuberanțele. Aveți spirit? înseamnă că aveți protuberanța spiritului; ea este așezată deasupra nasului. Sunteți sfânt? priviți deasupra capului dumneavoastră protuberanța religiozității. Aveți multă memorie? priviți, dacă puteți, în fundul ochilor dumneavoastră, și veți găsi acolo protuberanța memoriei.

Sunteți un pungaș, un viclean? pipăiți în spatele urechii, aveți protuberanța aproprierii. Aveți inimă bună, vă iubiți copiii, sunteți devotat și milostiv? pipăiți pe dinapoi, la cap, veți simți tandra protuberanță a iubirii. Și tot astfel, pentru toate facultățile, toate înclinațiile, toate patimile. Am la mine acasă un craniu, clasificat de Gall însuși, cu mai mult de patruzeci de mici etichete care se raportează toate la specialități de protuberanțe. Este incomparabil!

De aici rezultă că omul nu este liber; că noi nu avem decât instincte care ne târăsc fatal, asemenea animalelor; că înclinațiile rele ne vin, ca și cele bune, de la natură, adică de la DUMNEZEU, și, pentru a ajunge la consecința logică, deși nu imediată, că nu avem suflet spiritual, rațional și liber; că legea lui DUMNEZEU, și chiar orice lege, este o absurditate; că, dacă există un DUMNEZEU, El abia dacă există.

Toate acestea sunt o grosolană confuzie între instrument și lucrător. Ce ați spune, vă rog, dacă aș pretinde că pana dumneavoastră scrie, și nu dumneavoastră? Faptul mi s-ar părea totuși ușor de stabilit științific. Priviți mai bine. Nu este oare evident că, atunci când țineți pana și o înmuiați în cerneală, puteți scrie îndată? că veți scrie bine cu o pană bună, rău cu una rea? Nu este oare la fel de evident că, dacă vin să vă smulg pana, nu mai puteți scrie deloc? Că, dacă vin să vă iau cerneala, sunteți de asemenea în neputința de a scrie? și chiar, lucru remarcabil!, dacă tai numai una dintre cele două vârfuri ale penei dumneavoastră, abia veți putea trasa câteva linii informe? Din acest dublu fapt conchid științific: deci nu

dumneavoastră scrieți, ci pana dumneavoastră; da, pana dumneavoastră în anumite condiții; luați-i-le, nu mai poate scrie, sau scrie într-un chip cu totul incomplet. Până aici vă închipuiați că dumneavoastră erați cel care scria; iluzie! În numele științei moderne vin să vă aduc lumina.

Creierul este pana; sufletul este scriitorul, este inteligența, este voința liberă. Luați capul unui om, luați-i pana: el încetează îndată să gândească; scriitorul nu mai poate scrie. Lezați cutare sau cutare parte a organului gândirii sale, care este creierul, și îndată, instrumentul nemaifiind în starea sa normală, sufletul nu mai poate opera regulat. El seamănă atunci cu un muzician care nu ar mai avea, pentru a-și exprima compozițiile melodioase, decât un instrument dereglat, răsunând fals sau nerăsunând deloc. Această tulburare dovedește oare, spuneți-mi, că muzicianul nu există sau că nu știe muzica?

Acesta este raționamentul materialist și grosolan de absurd al anumitor frenologi care, înarmați cu protuberanțele lor, atacă, dacă nu existența, cel puțin spiritualitatea și libertatea sufletului. Cel mai umil creștin știe mai mult decât ei.

El știe că DUMNEZEU ne-a creat după chipul Fiului Său unic, Domnul nostru IISUS HRISTOS, și că, pentru acest motiv, a dat fiecăruia dintre noi un suflet și un trup; un suflet spiritual, inteligent și liber, care are pe pământ dubla misiune de a-L adora, de a-L iubi, de a-L lăuda și de a-I sluji DUMNEZEULUI său și de a însufleți trupul care îi este unit. El știe că trupul nu are prin sine însuși nicio viață, nicio

putere, nicio calitate, nicio proprietate, și că tot ceea ce are îi vine de la sufletul care îl însuflețește, îl mișcă și îl face să trăiască. El știe că sufletul gândește prin creier, vede prin ochi, vorbește prin gură, aude prin urechi, iubește prin inimă, respiră prin plămâni, digeră prin stomac, simte prin nervi; sufletul și trupul sunt lucrătorul și instrumentul necesar al lucrării sale; sunt pictorul și creionul sau pensula lui; sunt trâmbițașul și trâmbița sa. Sufletul este cel care gândește, care voiește, care iubește, care acționează; însă, DUMNEZEU rânduind astfel, el nu face toate acestea decât prin organele trupului său.

Ceea ce este adevărat în sistemul protuberanțelor este că perfecțiunea sau imperfecțiunea creierului, organ principal al vieții, dă oamenilor mai multă sau mai puțină putere naturală pentru a concepe, pentru a lucra, pentru a face binele și pentru a face răul; dar aceste dispoziții nu fac decât să încline libertatea omenească, fără să o constrângă; harul lui DUMNEZEU este dat fiecăruia în proporție cu nevoile sale și astfel toți, fără excepție, putem și trebuie să facem binele, să evităm răul; cei care vor fi avut mai mult de luptat vor fi răsplătiți mai mult. Sărmanii oameni care au protuberanțe rele nu sunt deci, în definitiv, mai rău tratați decât cei care au protuberanțe bune, iar dreptatea infinită a lui DUMNEZEU va da fiecăruia după faptele sale.

Să nu uităm niciodată: numai substanțele spirituale sunt active și principii ale mișcării; materia, oricare ar fi ea, este inertă

prin natura sa, absolut pasivă, iar vocația ei este de a fi cârmuită, mișcată, însuflețită, vivificată de spirit.

Ceea ce spunem aici despre protuberanțe se poate spune de asemenea despre temperamente și despre influențele climatice. Un temperament sangvin și bilios predispune la mânie, dar nu face decât să predispună la ea: nu este adevărata cauză a mâniei. Un temperament limfatic predispune la moliciune, la lene, la neglijență, la senzualități, dar nu face decât să predispună la ele. Un temperament arzător și pătimaș poartă spre desfrânare; dar aceasta nu este decât o impulsiune, căreia voința poate întotdeauna și trebuie întotdeauna să-i reziste. Viciile și virtuțile nu sunt defecte naturale și calități naturale pe care le aducem cu noi la naștere și care vin din temperament; nu: ele sunt stări spirituale, deprinderi ale sufletului contractate în mod liber și, prin urmare, vinovate sau meritorii. Sfântul Francisc de Sales, atât de blând, atât de minunat de pașnic, era prin temperament înclinat spre violență. Sfântul Francisc de Assisi, atât de smerit, atât de penitent, atât de sărac, era prin temperament înclinat spre plăcerile și bucuriile lumești. Sfântul Bernard, sfântul Augustin, sfântul Ieronim, sfântul Ignațiu, sfântul Dominic și atâția alții, care au strălucit ca niște crini prin îngereasca lor curăție, și-au petrecut viața biruind înclinațiile lor și stăpânind, prin puterea sufletului, un temperament înclinat spre cele mai violente patimi.

Influențele climatice nu sunt mai mult o scuză pentru necumpătare, lene, voluptate, răzbunare: ele pot dezvolta în

noi instincte bune sau rele; dar acestea nu sunt niciodată decât instincte, dispoziții pe care trebuie să le combatem cu energie, cu harul dumnezeiescului nostru Mântuitor.

XI - A OPTA OBIECȚIE: ORICE AR SPUNE GENEZA, POTOPUL NU A FOST UNIVERSAL

Să începem prin a distinge: dacă printr-un potop neuniversal se înțelege un potop care a nimicit toată rasa omenească existentă atunci pe pământ, afară de Noe și de locuitorii arcei, nu este nimic aici care să fie contrar credinței. Dacă, dimpotrivă, se înțelege un potop care ar fi lăsat să subziste un singur om în afara arcei, ar fi cu totul altceva.

Scriptura ne spune că această pedeapsă înspăimântătoare s-a întins asupra întregului pământ, *in universa terra*; că acesta a fost nu un fenomen natural, ci un act liber al voinței și al dreptății lui DUMNEZEU, pedepsind pe păcătoși; că apele potopului au fost ape supranaturale, nu în ceea ce privește esența lor, ci în ceea ce privește cantitatea și căderea lor, iar orice sistem care ar da potopului un alt caracter ar fi cu siguranță contrar învățăturii Bisericii.

Faptul potopului este dobândit pentru știință, nu mai puțin decât pentru revelație; avem despre el o mie de dovezi materiale: terenuri cu totul particulare depuse de ape, care se

găsesc pretutindeni și pe care geologii le desemnează chiar sub numele de *diluvium*, terenuri ale potopului; palmieri fosili și alte resturi vegetale sau animale din zonele ecuatoriale, găsite în terenurile noastre și până în gheţurile polilor; scoici, fie de apă dulce, fie de apă sărată, încrustate în mare număr în coastele munților și pe platouri foarte înalte; pești, de asemenea fosili, găsiți pe vârful celor mai înalți munți; oseminte fosile de urși, cerbi, lupi, cai etc., găsite amestecate în peșteri, la mari înălțimi; urmărîte de ape, aceste animale înspăimântate vor fi căutat împreună împotriva apelor mereu crescânde un adăpost neputincios. S-au descoperit de curând în împrejurimile orașului Abbeville, în mijlocul *diluvium*-ului, resturi fosile de oseminte omenești: au fost recunoscute mai multe schelete. Toate aceste vechi rămășițe sunt, în ochii științei nu mai puțin decât în ochii credinței, martori de necontestat ai marelui fapt al potopului.

În descoperirile geologice privitoare la potop nu este deci nimic care să infirme, de aproape sau de departe, învățăturile Sfintei Scripturi și ale Bisericii: dimpotrivă.

XII - A NOUA OBIECȚIE. SOARELE NU SE ÎNVÂRTE ÎN JURUL PĂMÂNTULUI; ACEASTA DISTRUGE DIN TEMELIE MIRACOLUL LUI IOSUA ȘI ÎNTREGUL SISTEM CREȘTIN

Scriptura vorbește oamenilor limbajul oamenilor. Ea spune că, la glasul lui Iosua, „soarele s-a oprit", după cum noi înșine spunem în fiecare clipă că „soarele răsare și apune". Iluziile simțurilor, repetate în fiecare zi, sfârșesc prin a intra în idei și în limbă. Un astronom care ar voi să vorbească altfel ar fi în chip suveran ridicol; și, deși Duhul Sfânt a avut tot dreptul de a exprima tot felul de adevăruri în tot felul de limbaje, El a voit să vorbească oamenilor așa cum vorbesc oamenii și a spus: „soarele s-a oprit". Această dificultate, ridicată de școala lui Voltaire, a căzut astăzi la pământ, ca atâtea altele. Nici nu am vorbi aici despre ea, dacă nu s-ar lega de faimoasa chestiune a lui Galilei, reînviată în chip nătâng în timpurile din urmă de impietatea unui poet francmason și revoluționar. Savanții de la *Opinion nationale* și de la *Siècle*, urmând doctele urme ale savanților lor confrați de la *Revue des Deux Mondes*, de la *Journal des Débats* și de la *Almanach de Matthieu Laensberg*, acordă o mare importanță descoperirii științifice a sistemului

nu al lui Galilei, ci al lui Copernic. Ei cred că acesta este un argument fără replică împotriva religiei creștine, împotriva misterului Întrupării. „Cum să presupunem, într-adevăr, spun ei, că Fiul lui DUMNEZEU a ales pentru a Se întrupa o mică planetă necentrală, care gravitează ca o umilă slujitoare în jurul soarelui, în tovărășia altor șase sau șapte? Fie, în vechiul sistem! în sistemul creștin, unde pământul era privit ca centrul a toate; dar noi am schimbat toate acestea, iar credința a plecat odată cu sistemul ei".

Să-i mângâiem pe acești excelenți oameni și să le spunem degrabă că se înșală cu totul; că nu există sistem planetar creștin; că sistemul lui Copernic și al lui Galilei nu este mai contrar credinței decât sistemul lui Ptolemeu și decât celelalte sisteme admise odinioară de savanții Egiptului, ai Asiei și ai Greciei, și că astfel ei pot admite cât vor ipoteza științifică a lui Copernic, fără a înceta să fie ortodocși.

„Dar rațiunea de convenienţă indicată adineauri?" Această rațiune de convenienţă nu este nicidecum peremptorie. Ea este contrabalansată de o altă rațiune de convenienţă nu mai puțin plauzibilă, și anume că soarele, fiind fără îndoială, în simbolismul Scripturii și al Tradiției catolice, imaginea cerească, reprezentarea văzută a preasfintei umanități a lui Hristos, Regele cerurilor, iar această umanitate adorabilă fiind pentru toate creaturile izvorul vieții, centrul harului și sacramentul dumnezeirii, este foarte simplu ca pământul, care poartă pe toți slujitorii lui Hristos, să graviteze în jurul soarelui, iar nu soarele să graviteze în jurul pământului. O

rațiune de convenienţă de acelaşi fel se întâlneşte în raportul dintre lună şi pământ: după simbolismul creştin, luna este imaginea Bisericii. Precum luna, care primeşte toată lumina sa de la soare şi care nu ne luminează decât reflectându-l, Biserica primeşte tot adevărul ei, toată puterea ei dumnezeiască şi toată frumuseţea ei de la Regele ei ceresc, Domnul nostru IISUS HRISTOS; ea nu ne luminează, nu ne vivifică, nu ne porunceşte decât în numele lui IISUS HRISTOS şi prin puterea pe care IISUS HRISTOS i-o comunică; Biserica nu este pentru noi aici jos decât manifestarea şi reflectarea lui IISUS HRISTOS. Or, Biserica este pentru lume; Papa, Capul ei văzut, este slujitorul slujitorilor lui DUMNEZEU; la fel este cu toţi Episcopii şi cu toţi preoţii. Este deci foarte firesc ca luna, destinată să simbolizeze Biserica, să se învârtă în jurul pământului. Ştiu că aceste raţiuni de convenienţă nu sunt absolute, dar ele sunt mai mult decât suficiente pentru a răspunde unei raţiuni contrare de convenienţă.

Să adăugăm, încheind, două observaţii: prima, că certitudinea fizică pare dobândită astăzi ipotezei sau, mai curând, sistemului planetar al lui Copernic; observaţii înmulţite par să-l fi stabilit definitiv, iar legile mecanicii nu mai îngăduie aproape nicio îndoială raţională în această privinţă. Nu că Ptolemeu şi vechii savanţi ai Egiptului, ai Persiei, ai Caldeei şi ai Greciei ar fi fost oameni fără valoare ştiinţifică; dar talentul, chiar geniul, nu sunt de ajuns când este vorba de constatarea faptelor de acest fel. Mai trebuie lunete, trebuie instrumente

de precizie. Fără acestea, nu există măsurători exacte și, prin urmare, nici date numerice. Or, lunetele nu datează decât din timpul lui Copernic și al lui Galilei; iar admirabilele instrumente de care se folosesc astăzi astronomii noștri sunt rodul acelui progres industrial care, mai ales de un veac încoace, excită într-un grad atât de înalt toate spiritele.

Trebuie totuși să recunoaștem că există trepte în certitudinea fizică, după cum există trepte în splendoarea luminii; or, mi se pare evident că, pentru a studia lumea astrelor, chiar și cu cele mai bune telescoape, nu suntem în condiții atât de favorabile ca pentru a studia lumea materială care ne înconjoară. Mi se pare că există o nuanță, o nuanță marcată, între siguranța pe care o putem avea asupra adevărului observațiilor astronomice moderne și adevărul faptelor pe care le atingem cu mâinile noastre și pe care le constatăm nemijlocit cu ajutorul simțurilor noastre. Mă feresc instinctiv, nu de sistemul lui Copernic, care, o repet, este cu totul indiferent dogmelor credinței, ci de această înclinare, atât de generală astăzi, de a conferi infailibilitate tuturor felurilor de descoperiri științifice și de a le lua drept baze absolute, drept puncte de plecare la care învățătura Bisericii trebuie să se acomodeze, de voie sau de nevoie. În adâncul acestei tendințe există un fel de materialism grosolan, de o mie de ori nevrednic de inteligențe luminate de soarele creștinismului și înălțate de el la înălțimi pe care rațiunea omenească nu le-ar putea atinge prin singurele ei puteri. În fața pretențiilor adesea hazardate ale

științei, nu suntem îndeajuns de mândri de adevărul absolut al credinței noastre.

A doua observație, pe care nu fac decât să o indic aici, este că faimoasa condamnare a lui Galilei, la începutul veacului al șaptesprezecelea, privea mult mai mult forma decât fondul; că acest Galilei, care era un om greu de suportat, voise să facă pe teologul în același timp cu astronomul, și că tribunalul Inchiziției, însărcinat cu interesele credinței, a trebuit să-l împiedice pe Galilei să dogmatizeze. Biserica cunoștea de multă vreme sistemul lui Copernic, anterior cu mai bine de o jumătate de veac afacerilor lui Galilei; ea îl lăsa să treacă, asemenea tuturor celorlalte date ale științelor omenești, fără să-l aprobe, fără să-l condamne. În antichitate, de altfel, același sistem fusese învățat în mai multe rânduri, precum dau mărturie vechile cărți în care evreii adună tradițiile doctorilor lor. În teoria rotației pământului în jurul soarelui, nu există deci nimic care să fie contrar învățăturii catolice.

Iosua nu a oprit soarele; nu a oprit nici măcar pământul: el a dobândit de la Domnul ca lumina zilei să continue în chip miraculos atât cât îi era necesar pentru a pune pe fugă pe vrăjmașii poporului lui DUMNEZEU. Este, fără îndoială, un miracol foarte mare, dar care nu prezintă nimic contradictoriu, nici imposibil.

XIII - A ZECEA OBIECȚIE. FAPTUL FOARTE PROBABIL AL PLURALITĂȚII LUMILOR LOCUITE SE ÎMPACĂ GREU CU MISTERUL ÎNTRUPĂRII

Aceasta este încă o ipoteză, și o ipoteză mult mai puțin demonstrată decât precedenta, dar destul de serioasă pentru a fixa atenția. Cunosc un tânăr foarte inteligent pe care ea l-a oprit mai bine de un an în întoarcerea sa la credință. În fond, după cum vom vedea, ea nu are nicio putere.

Această ipoteză a pluralității lumilor locuite, dacă este adevărată, este privită de unii ca fiind de neîmpăcat cu misterul Întrupării și al Răscumpărării. Să examinăm îndeaproape această dificultate.

Să observăm mai întâi că locuirea sferelor cerești de către creaturi inteligente, capabile ca și noi să-L iubească, să-L cunoască, să-I slujească lui DUMNEZEU și să meargă la cer, este departe de a fi sigură. Voi spune chiar că este puțin probabilă, iar acest sentiment mi se pare întemeiat pe rațiune. Într-adevăr, nimic nu este mai logic decât a conchide de la cunoscut la necunoscut, de la sigur la îndoielnic. Or, este acum un fapt dobândit științei că luna nu este locuită. Ea nu are atmosferă, aceasta este sigur; și, prin urmare, nicio ființă

organizată, fie animală, fie vegetală, nu poate exista acolo. Aerul și apa sunt absolut necesare vieții oricărei ființe organice; și, pe deasupra, atmosfera înconjurătoare, precum și atracția centripetă, ne împiedică să fim zdrobiți, nimiciți, risipiți în spațiu.

Faptul absenței atmosferei pentru lună este un adevăr demonstrat. În pofida celor 96.000 de leghe care o despart de pământ, telescoapele noastre ne fac să vedem luna de la o distanță de numai 16 leghe, precum, de la Geneva, se vede Mont Blanc. Un savant astronom de la Institut, de douăzeci de ani dedicat acestui studiu, îmi spunea nu demult că, dacă ar fi orașe sau numai grupuri de case pe lună, s-ar putea distinge. Nu se zăresc acolo decât vulcani stinși, văi goale și câțiva munți. Luna nu este deci locuită.

Nu este aceasta deja o probabilitate foarte serioasă în favoarea nelocuirii celorlalte sfere cerești? Dacă ele sunt locuite, de ce luna nu ar fi de asemenea locuită, și absolut pentru același motiv?

Pe deasupra, fizica și astronomia calculează că planetele sistemului nostru care se află mai aproape decât noi de soare sunt expuse unei intensități de căldură despre care nici nu ne putem face o idee: sunt mii și mii de grade de caloric, care fac cu totul imposibilă viața oricărei ființe organizate. Și, dimpotrivă, planetele care sunt mai îndepărtate decât noi de soare se află, după calculele științei, într-o intensitate de frig nu mai puțin incalculabilă. Nici acolo viața organică nu este

posibilă. Aceste observații, ușor de priceput, mi se par concludente în favoarea neprobabilității existenței unor ființe organice trăind în celelalte planete. Nici măcar plantele nu sunt acolo posibile.

Totuși, să nu exagerăm nimic: locuirea celorlalte sfere cerești de către creaturi compuse ca și noi din spirit și materie nu este, în sine, contrară credinței, dacă este bine înțeleasă. Iată ce ține de credință în această privință:

Mai întâi, ține de credință că toți oamenii coboară din Adam și Eva și că nu există alți oameni decât noi.

Dacă sferele cerești sunt locuite, ele nu sunt locuite de oameni. Nu pot fi locuite nici de spirite pure, de Îngeri, pentru că spiritele nu au nevoie de locuințe materiale. Apoi, ține de credință că Fiul veșnic al lui DUMNEZEU S-a făcut om și că nicio creatură, fie în cer, fie pe pământ, nu este mântuită și sfințită decât prin El. Scriptura este formală asupra acestui punct. Dacă lumile sunt locuite, după chipul pământului, creaturile care trăiesc acolo sunt obligate ca și noi, pentru a merge la cer, să creadă în dumnezeirea Cuvântului făcut trup, să-L adore pe OMUL-DUMNEZEU, să-L iubească și să-I slujească.

„Dar, veți spune, cum Îl pot cunoaște?" Mergeți să-i întrebați pe ei. Ceea ce putem spune este că revelația misterului Întrupării și al Răscumpărării a putut să se facă în mii de lumi,

fie prin slujirea Îngerilor, fie pe orice altă cale cunoscută numai lui DUMNEZEU.

Mai mulți, care împărtășesc acest sentiment, explică în chip plăcut, în acest sens, parabola Bunului Păstor care lasă în pacea și siguranța staulului cele nouăzeci și nouă de oi credincioase, pentru a Se coborî până la oaia pierdută, a Se osteni și a Se răni în urmărirea ei și a o aduce în triumf la staulul unde le-a lăsat pe celelalte. Această sărmană oiță necredincioasă ar fi omenirea păcătoasă, rătăcită departe de DUMNEZEU pe pământ; cele nouăzeci și nouă de oi credincioase ar fi mulțimea creaturilor organice care populează toate lumile.

Cât despre mine, trebuie să spun că, până la dovada cu totul pozitivă a contrariului, nu privesc ca serioasă ipoteza mai puțin probabilă, deși posibilă și chiar grandioasă, a locuirii sferelor cerești. Adorând cu o iubire smerită și o credință sigură pe Domnul meu, Răscumpărătorul meu și Dumnezeul meu IISUS HRISTOS, mă ocup de ceea ce știu și nu voiesc să mă avânt în necunoscut, riscând să pierd în acest meșteșug sublim și credința, și capul.

Încă un cuvânt, totuși. Celor care ar întreba de ce această infinitate de astre, de sori, de planete etc., dacă ele nu sunt locuite, le răspundem, pe de o parte, că atotputernicia lui DUMNEZEU nu este cu nimic mai mult solicitată pentru a crea milioane de lumi decât pentru a crea un mic fir de nisip; iar, pe de altă parte, că este în chip desăvârșit vrednic de înțelepciunea Sa infinită să ne dea, prin această minunată

imensitate, o idee despre măreția Sa și, de asemenea, despre negrăita măreție a adevăratului cer, pe care milostivirea Sa ni-l pregătește pentru veșnicie.

Cerul astrelor nu este, desigur, prea frumos pentru a sluji drept boltă pământului, unde locuiesc copiii lui DUMNEZEU și unde rezidă trupește, în sacramentul Iubirii, acest Domn IISUS adorabil și adorat, adevărat DUMNEZEU împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Care a făcut totul din nimic și Care susține prin atotputernicia Sa toate creaturile pământului și ale cerurilor.

XIV - A UNSPREZECEA OBIECȚIE: ȘTIINȚA NU GĂSEȘTE NICĂIERI LOCUL CERULUI, AL IADULUI ȘI AL PURGATORIULUI

O cred prea bine: nu științei, ci credinței îi este dat să le descopere. Știința nu poate descoperi lucrurile supranaturale, după cum nici credința nu poate descoperi lucrurile naturale. Domeniul științei este natura: or, cerul, iadul și purgatoriul nu aparțin nicidecum ordinii naturii.

Credința, care este știința dumnezeiască, ne învață că, după moarte, sufletul, cu totul curat sau curățit, intră îndată în posesia lui DUMNEZEU, pentru a trăi veșnic din viața Sa

negrăită și fericită; și aceasta se numește cerul. Ea ne învață că sufletul aflat în păcat de moarte intră îndată în veșnicia nefericită, în despărțirea totală de DUMNEZEU, în pierderea ireparabilă a fericirii și în suferința focului, pedeapsă înfricoșătoare a păcatului; și aceasta se numește iadul. Ea ne învață, în sfârșit, că sufletul aflat în stare de har, dar ale cărui greșeli nu au fost îndeajuns ispășite, trece prin focul și suferințele iadului, pentru un timp mai mult sau mai puțin lung, proporționat cerințelor dreptății și sfințeniei dumnezeiești, înainte de a intra în fericirea cerească; și aceasta se numește purgatoriul.

Cerul, iadul și purgatoriul aparțin acelei ordini de realități care se numesc spirituale, prin opoziție cu realitățile corporale și văzute. Ele aparțin marilor realități supranaturale, pe care ochiul nu are dreptul să le vadă aici jos, pe care urechea nu are dreptul să le audă, pe care omul le poate cunoaște și le cunoaște pe pământ, dar pe care nu le poate cuprinde; și nu le poate cuprinde din pricina foarte simplă că, fiind supranaturale, ele depășesc cuprinderea rațiunii sale naturale. Aceste mari realități nu sunt din ordinea pământească, ce se vede, ce se pipăie, ce se descoperă sub bisturiu, la capătul microscopului sau al telescopului: a le căuta prin aceste mijloace grosolane înseamnă nebunie și stupiditate.

Cerul, iadul și purgatoriul sunt înainte de toate stări, stări spirituale și supranaturale, în care creatura se află așezată prin voința liberă și pozitivă a lui DUMNEZEU. Orice om venind în această lume, orice creatură rațională, este chemată, fie că

voiește, fie că nu voiește, să trăiască aici jos din viața lui DUMNEZEU, care este harul: dacă răspunde vocației sale, ea este pe pământ în starea supranaturală a harului, germene al stării supranaturale a slavei; ea este pe calea cerului și va intra în cer, adică în starea supranaturală a fericirii, a sfințeniei și a bucuriei veșnice. Dacă nu răspunde acestei vocații, sau dacă îi răspunde în chip nedesăvârșit, ea este aici jos tot într-o stare supranaturală: fie de păcat de moarte, fie de alternanță între păcat și har, între moartea supranaturală și viața supranaturală; și, ca urmare necesară, intră, în clipa morții, în starea supranaturală de pedeapsă dureroasă, veșnică sau vremelnică, numită iad sau purgatoriu.

Cerul, iadul și purgatoriul sunt deci înainte de toate o stare. Ele sunt și un loc, însă un loc de o natură și de o întindere absolut altele decât ceea ce, pe pământ, numim loc. Cerul este un loc indivizibil, totodată superior și interior, care este absolut deasupra creației văzute — care este finită — și în același timp la îndemâna creștinului, aproape de sufletul credincios. Este ca sufletul și trupul: sufletul este cu adevărat deasupra trupului; el este în trup; răspândit în tot trupul, care îl limitează și îl localizează, el nu ocupă totuși acolo niciun loc special; el este acolo pretutindeni întreg, deși nu împlinește pretutindeni aceleași funcții. Se poate spune cu tot adevărul că trupul este locul sufletului; și, cu tot atât adevăr, că sufletul, în calitatea sa de spirit pur, nu ocupă niciun loc. Există o unire, o intimitate de neînțeles între suflet și trup și, în același timp, există un abis de netrecut între substanța trupului, care este

materială, și substanța sufletului, care este spirituală. Astfel este cerul în raport cu pământul.

Sufletele curate și creștine ating deci, lăuntric, prin har, cerul și pe Regele cerului; ele intră într-o stare supranaturală, care este cerească încă din această lume și care va înflori în veșnicie într-un chip absolut: „Împărăția cerurilor este ÎNLĂUNTRUL vostru", ne spune Evanghelia. Ea este de asemenea deasupra noastră și deasupra întregii naturi.

Ceea ce spunem despre cer trebuie spus despre iad și despre purgatoriu: acestea sunt locuri totodată inferioare și interioare; locuri joase în care coboară sufletele înjosite prin păcat, creaturile inferiorizate. Păcătosul află în sine însuși, în sufletul său rău, germenele iadului; dacă nu suferă încă acolo pedeapsa focului, suferă deja, aproape întotdeauna, pedeapsa remușcării, a fricii și a rușinii.

Focul iadului și al purgatoriului este un mister înfricoșător; noi știm din Evanghelie, din întreaga revelație a Vechiului și a Noului Testament și din tradiția unanimă a tuturor popoarelor existența acestui foc; știm, prin credința dumnezeiască, nu prin știința omenească, faptul că acest foc este real, adevărat, veșnic, întunecos, îngrozitor; că mistuie, fără a le consuma, spiritele precum și trupurile. Dar ce este el? DUMNEZEU nu ne-a făcut cunoscut. Vai de acela care îl va cunoaște prin experiență! (Părintele Ventura, în frumoasa sa lucrare *Despre rațiunea catolică și rațiunea filosofică*, a consacrat două conferințe admirabile examinării raționale a dogmei

iadului. Trimit acolo pe cititorul doritor să aprofundeze această gravă chestiune. A se vedea de asemenea *Studiile filosofice* ale domnului Nicolas.)

Acest foc al iadului este, după toate aparențele, același cu cel al purgatoriului; numai că, în purgatoriu, el este trecător și vremelnic. Este o trecere și nu o stare imuabilă. Cât despre trupurile Sfinților și ale Fericiților, ele nu se vor bucura de fericirea cerească decât după înviere; tot astfel, trupurile osândiților nu vor împărtăși pedeapsa sufletelor lor decât după aceeași înviere. În veșnicie, fericită sau nefericită, trupurile nu vor mai fi în starea în care le cunoaștem acum; teologia ne învață că, fără a deveni spirite, ele vor participa la modul de existență al substanțelor spirituale, că nu vor mai fi supuse legii pământești a timpului, nici a locului, nici a spațiului: „Vor fi, ne spune Domnul nostru, ca Îngerii lui DUMNEZEU". Nu vor fi spirite, dar vor fi ca spiritele. „Trupul nostru va învia spiritual", adaugă sfântul Pavel. Aleșii vor fi ca sfinții Îngeri; osândiții, ca demonii. Sfântul Toma spune lucruri admirabile despre aceasta, în partea a treia a *Summei*.

În ordinea lucrurilor sensibile, cerul, împărăția de sus, este reprezentat prin cerul material, incomensurabil, magnific, care domină pământul; iar purgatoriul și iadul sunt reprezentate și ca localizate în adâncile abisuri ale pământului, despre care știm că sunt mistuite de un foc material de neconceput și de întuneric veșnic. Aceste abisuri arzătoare sunt pentru iad și purgatoriu ceea ce trupul este pentru suflet; este locul lor, deși acest fel de a vorbi este foarte inexact. Cerul este acolo unde

este Hristos. Pe pământ, cerul este acolo unde este Preasfântul Sacrament, acolo unde Hristos lucrează și operează, acolo unde este sufletul drept și credincios. Toate acestea aparținând, o repet, unei alte ordini decât aceea a naturii, singurul domeniu al științei, este cu totul firesc și chiar necesar ca știința omenească, lăsată numai puterilor sale, să nu le poată nici descoperi, nici atinge.

Nu este deci de mirare că ea nu știe unde este cerul, unde este iadul, unde este purgatoriul. Noi, creștinii, știm în chip sigur că ele există; și, dacă datele teologiei nu înlătură toate întunecimile asupra felului acestor mari și înfricoșătoare realități, înțelegem lesne că nu putem înțelege totul și chiar că nu trebuie să înțelegem totul. Aici jos credem ceea ce vom vedea acolo sus; iar acolo sus vom vedea ceea ce am crezut aici jos. Savanții necredincioși și nelegiuiții vor vedea de aproape iadul, pentru că nu au crezut în el: nu va mai fi timp să creadă.

XV - CREȘTINISMUL NU ESTE DECÂT UN DERIVAT ȘI O PERFECȚIONARE A VECHILOR RELIGII SEMITICE

„În vechile religii ale Egiptului, Persiei, Indiei, se regăsesc, spun anumiți filologi și anumiți arheologi, trăsături generale care indică un fel de identitate. Este în mod vădit aceeași idee

care s-a deformat, s-a alterat în amănunte, trecând de la un popor la altul și străbătând veacurile. Se văd acolo, de pildă, liniamentele generale ale unității lui DUMNEZEU și ale Treimii creștinilor, o cădere originară în care femeia și șarpele joacă un rol, un eliberator făgăduit, așteptat, apoi apărând pe pământ și adorat ca un DUMNEZEU; se vede acolo o Fecioară, mamă a acestui eliberator. Pedepse și flăcări veșnice apar acolo ca pedeapsă a celor răi; desfătări veșnice, ca răsplată a celor buni. Se văd acolo semizei, buni sau răi, ocrotitori sau vrăjmași ai oamenilor, prezidând elementelor materiale. Se găsesc acolo un cult, jertfe, o ierarhie sacerdotală; într-un cuvânt, baza dogmelor creștine. Este deci mai mult decât probabil că întemeietorul creștinismului nu a făcut decât să reia din temelie, curățindu-le pe toate, aceste date primitive și că creștinismul nu este decât derivatul și perfecționarea vechilor religii semitice". Iată ceea ce spun ei.

Creștinismul nu este mai mult derivatul sau perfecționarea vechilor religii semitice decât moneda adevărată este derivatul sau perfecționarea celei false. Nimic mai adevărat decât acest fond de credințe comune care se regăsește la temelia tuturor religiilor false: vechile mistere ale lui Osiris și Isis în Egipt, ale lui Brahma și Vișnu și ale celorlalte divinități ale Indiei, cele ale lui Mithra în Persia, ale druizilor în Galii, ale lui Odin în Scandinavia; și chiar misterele mitologiei grecești și romane; toate vestesc un fel de unitate în aceste fabule pe cât de grosolane, pe atât de impure.

Această conformitate, în mod natural inexplicabilă, credința creștină o explică în chip admirabil: ea ne învață, într-adevăr, că încă de la originea neamului omenesc, DUMNEZEU S-a revelat pe Sine în chip supranatural omului, adăugând astfel luminilor și cunoștințelor rațiunii naturale a lui Adam alte lumini, alte cunoștințe de ordin superior; El i-a revelat, poruncindu-i să creadă, că în unitatea esenței Sale dumnezeiești, veșnice, erau trei persoane distincte: Tatăl, Cuvântul și Duhul Sfânt; că Cuvântul trebuia să Se întrupeze și să Se facă om la plinirea timpurilor, pentru a fi Domnul, Regele și Pontiful văzut al creației; că orice creatură, pentru a fi mântuită, trebuia să creadă în această revelație și în Hristosul viitor, să-I rămână credincioasă, să-I slujească și să-L iubească; că focul veșnic al iadului avea să fie pedeapsa prevaricatorilor, iar fericirea dumnezeiască a Paradisului, răsplata credincioșilor; El i-a poruncit omului să-i aducă DUMNEZEU-lui un cult interior și exterior; și încă alte adevăruri, al căror ansamblu a format religia patriarhală. Această religie era aceeași cu a lui Moise, aceeași cu a noastră, în ceea ce privește substanța: era creștină, întrucât se raporta în întregime la Hristos; era catolică, întrucât era universală și făcută pentru toți oamenii, fără excepție. Noe, depozitarul acestei religii sfinte și al doilea părinte al neamului omenesc, a transmis-o fiilor săi: lui Sem, fiul său cel mai mare, ai cărui descendenți au purtat-o în Asia; lui Iafet, care a purtat-o în Europa noastră; lui Ham, fiul blestemat, care a purtat-o sau abia a purtat-o în Africa, patria rasei căzute. America a fost populată, după toată probabilitatea, de descendenții lui Sem.

Dar orgoliul spiritului, unit cu stricăciunea moravurilor, a alterat încetul cu încetul, la cele mai multe popoare, adevărurile primitive ale religiei adevăratului DUMNEZEU; fiecare popor, sub influența climei sale și a gusturilor sale particulare, le-a alterat pe nesimțite.

Și astfel eroarea s-a născut sau a ieșit, ca să spunem așa, din adevăr, păstrând urmele vădite ale originii comune, în mijlocul depravării formelor și a amănuntelor. Aici este explicația, singura științifică, a straniei asemănări care se constată în temeliile tuturor religiilor, precum și ale tuturor limbilor. Este alterarea religiei primitive, alterarea limbii primitive.

Avraam, apoi Moise, au fost aleși de DUMNEZEU pentru a păstra neatins, în mijlocul depravării universale, depozitul revelației și al adevărului creștin; căci adevărata religie a fost întotdeauna creștină, Hristos fiind centrul luminos la care toate se raportau. Poporul evreu a rămas singur credincios Domnului și a meritat, pentru acest motiv, să fie numit poporul lui DUMNEZEU. El și-a împlinit cu credincioșie misiunea până la venirea lui Hristos-Răscumpărătorul, Care a încredințat același depozit, îmbogățit cu noi lumini și cu noi haruri, preoției catolice și mai ales Pontifilor romani, succesorii lui Petru, până la sfârșitul timpurilor. De la Adam până la Hristos și de la Hristos până la ultimul Papă, până la ultimul creștin, revelația ni se arată astfel într-o unitate splendidă și inalterabilă.

Domnul nostru IISUS HRISTOS nu a luat nimic de la aceste vechi secte pe care le-a aflat răspândite pe fața lumii. El a revelat mai explicit lumii ceea ce, în calitate de Cuvânt, de Verb al lui DUMNEZEU, binevoise deja să reveleze lui Adam, Patriarhilor, lui Moise și Profeților. Creștinismul este desăvârșirea revelației dintâi, dezvoltarea nu a fabulelor păgâne, ci a adevărurilor religioase păstrate la evrei, moștenitorii Patriarhilor. El derivă din cer, iar nu din pământ; iar pretinșii savanți semitici, care merg să pescuiască în apa mai mult decât tulbure a unei antichități pe care nu o cunosc, a unui sanscrit pe care abia îl cunosc, a unei ebraici pe care o cunosc rău, sunt personaje nerușinate, al căror singur merit îl face impietatea.

Prin urmare, trăsăturile de asemănare care se manifestă foarte real în vechile secte religioase ale Asiei — căci nu ar trebui să se împodobească aceasta cu numele incomunicabil de RELIGIE —, departe de a dovedi teza raționaliștilor noștri moderni, atestă dimpotrivă realitatea unei revelații primitive și sfințenia dumnezeiască a creștinismului, care face să strălucească, într-o lumină fără asemănare, tot ceea ce era adevărat, curat și dumnezeiesc în aceste religii alterate.

XVI - A TREISPREZECEA OBIECȚIE: DUPĂ CALCULELE ȘTIINȚEI, LUMEA TREBUIE SĂ SFÂRȘEASCĂ PRIN FRIG ÎN ȘAPTEZECI SAU ȘAPTEZECI ȘI DOUĂ DE MII DE ANI

Această știință socotește fără Stăpânul ei. Este posibil ca, după anumite calcule mai mult sau mai puțin hazardate, geologii să ajungă la această concluzie refrigerantă; dar, pe lângă faptul că aceste concluzii sunt departe de a fi sigure, acești bravi oameni, cu totul absorbiți în observarea naturii, uită că aici, ca în toate celelalte, natura nu este singură în joc și că sunt doi cai care trag trăsura: calul din dreapta, cel principal, este ordinea harului, este ansamblul misterului lui Hristos și al revelației creștine; al doilea cal, cel din stânga, care trage și el, dar ale cărui puteri sunt subordonate celuilalt, este ordinea naturii, la care știința omenească își mărginește observațiile. Și, după cum optica este rezultanta vederii celor doi ochi uniți, tot astfel știința totală, știința completă, este rezultanta luminilor științei supranaturale care este rațiunea. Încă și această comparație șchiopătează în ceea ce privește unirea credinței și a științei omenești; căci cei doi ochi sunt de obicei de aceeași putere sau aproape, și unul valorează cât celălalt; pe

când aici credința primează în chip cu totul firesc rațiunea, lumina ei fiind totodată superioară și învestită cu un caracter de certitudine absolută. Aceasta nu înseamnă că un adevăr științific este distrus de un adevăr de credință: el nu este distrus, ci este completat. Dacă este o simplă ipoteză, cum se întâmplă în cele mai multe cazuri, lumina dumnezeiască a credinței îi arată limpede laturile defectuoase sau, dimpotrivă, laturile adevărate, uneori întreaga falsitate.

Astfel stau lucrurile cu privire la chestiunea sfârșitului lumii. Credința ne arată ca absolut falsă ipoteza sau concluzia științifică a sfârșitului lumii prin îngheț. Ea ne învață că lumea va fi nu nimicită, ci transformată și purificată prin foc. Sfântul Petru o spune în termeni expreși în a doua sa Epistolă: „Cerurile și pământul care sunt acum au fost reconstituite — după potop — prin Cuvântul dumnezeiesc și rezervate pentru foc în ziua judecății". Acest foc va fi supranatural în intensitatea și în întinderea lui, precum au fost odinioară apele potopului, pentru pedepsirea lumii vechi. Sfântul Paul ne spune că această incendiere supremă va avea loc „într-o clipită, *in ictu oculi*". Lumea nu va sfârși deci nici în chip natural, nici prin frig; ea va sfârși în chip supranatural și prin foc. Nu este tocmai același lucru.

Cât despre cei șaptezeci de mii de ani, să-i lăsăm să doarmă în pace, împreună cu aceia care îi calculează atât de grav. Nimeni nu știe și, după Evanghelie, nimeni nu va ști în chip precis epoca celei de-a doua veniri a lui IISUS HRISTOS, care va preceda îndată focul înfricoșător. Este totuși foarte

îngăduit să se facă asupra acestui subiect conjecturi, dar simple conjecturi; Domnul nostru ni le porunceşte chiar, atunci când, prevestind semnele premergătoare venirii Antihristului şi sfârşitului lumii, spune în chip expres: „Luaţi seama să nu vă lăsaţi amăgiţi... Cât despre voi, fiţi atenţi. Iată că v-am prezis tot ceea ce se va întâmpla... Observaţi bine, vegheaţi şi rugaţi-vă; căci nu ştiţi când va veni timpul...” În sfârşit, El adaugă, încheind relatarea profetică a ultimelor încercări: „Iar voi, când veţi vedea că se întâmplă toate acestea, să ştiţi că Hristos este aproape şi că este la uşile voastre; când aceste lucruri vor începe, priviţi şi ridicaţi-vă capul, pentru că răscumpărarea voastră se apropie”. În ceea ce priveşte semnele premergătoare, dumnezeiescul Învăţător le enumeră pe larg în capitolul al douăzeci şi patrulea de la sfântul Matei, în al douăzeci şi unulea de la sfântul Luca şi în al treisprezecelea de la sfântul Marcu. Trebuie citite şi recitite aceste importante pasaje.

Apostolii vorbesc neîncetat în Epistolele lor despre acest sfârşit al timpurilor, ca despre un eveniment relativ puţin îndepărtat; iar sfântul Paul spune, între altele, că începutul sfârşitului nu va veni decât după „apostazia neamurilor”.

Or, această apostazie, despre care sfântul Toma de Aquino declara că era deja începută în timpul său, pare pe punctul de a se consuma prin triumful doctrinelor revoluţionare care invadează tot mai mult lumea şi au făcut să apostazieze aproape toate societăţile, în calitate de societăţi. Nu mai rămâne, ca să spunem aşa, nicio putere catolică în sensul

riguros al cuvântului: există regi și țări catolice din punctul de vedere al indivizilor; dar nu mai există, sau aproape nu mai există, regi catolici în calitate de regi, națiuni catolice în calitatea lor de corp de națiune, de Stat, de guvernare.

Un alt semn pe care ni-l dă Mântuitorul în Evanghelie și care pare de asemenea aproape de a se realiza este, pe de o parte, prăbușirea universală a credinței și, pe de altă parte, predicarea Evangheliei în toate țările pământului.

„Această Evanghelie a împărăției lui DUMNEZEU va fi predicată în tot universul, spre mărturie tuturor popoarelor, și ATUNCI va veni sfârșitul". Or, nu a fost oare credința predicată aproape în tot universul? Întreaga Oceanie, cu nenumăratele ei insule, cele două Americi au auzit predicarea misionarilor noștri; platoul central al Asiei înalte și mijlocul Africii rămâneau singure lipsite de vestea mântuirii: de cincisprezece sau douăzeci de ani, iată-le atacate și una, și alta de apostolii sfintei Biserici; și cu siguranță nu va trece o jumătate de veac fără ca toate aceste popoare să fi primit mărturia lui Hristos și a Bisericii Sale. Nu sunt profet și nu voiesc să fac pe profetul; dar afirm, și oricine are cât de puțin credință va fi de părerea mea, că, între două probabilități, aceea a apropierii relative a vremurilor din urmă este un sentiment mai conform cu oracolele infailibile ale Scripturii. Ceea ce este sigur este că lumea nu va sfârși în chip natural, nici prin frig.

XVII - ȘTIINȚA MODERNĂ NU ADMITE MIRACOLUL: MIRACOLUL ESTE FIZICEȘTE ȘI ȘTIINȚIFICEȘTE IMPOSIBIL

De ce oare? Miracolul este foarte posibil din moment ce există un DUMNEZEU creator și suveran Stăpân al lumii. Știința care neagă posibilitatea miracolului este aceea care neagă existența lui DUMNEZEU. Este foarte sigur că, dacă nu ar exista DUMNEZEU sau, ceea ce revine la același lucru, dacă DUMNEZEU nu S-ar ocupa de creaturile Sale, miracolul ar fi fiziceşte imposibil.

În acest sistem — care este acela al domnului Renan și al întregii școli raționaliste moderne —, natura întreagă fiind DUMNEZEU, legile naturii ar fi legi imuabile, pe care nicio voință superioară nu le-ar putea opri. Într-adevăr, numai Acela care a pus legile lumii are puterea de a le întrerupe. După cum se vede, acest sistem se prăbușește prin temelie: el presupune că nu există DUMNEZEU; el presupune absurdul.

Un miracol este un fapt în mod vădit dumnezeiesc, în mod vădit superior legilor cunoscute ale naturii. Pentru ca să existe miracol, trebuie această evidență. Miracolul este intervenția extraordinară și evidentă a bunătății sau a dreptății lui DUMNEZEU în treburile acestei lumi. Miracolul este un

fapt, un fapt exterior, pe care simțurile îl pot constata cu certitudine, un fapt din care rezultă într-un chip absolut sigur că degetul lui DUMNEZEU este acolo. De pildă, învierea unui mort. Iată un om cu siguranță mort: moartea a fost constatată; putrezirea începe. Pe de altă parte, iată că, la simplul cuvânt și la porunca unui alt om, fără ca vreun mijloc ascuns să fi putut fi întrebuințat, acest mort redevine dintr-odată viu, se ridică, merge, începe să vorbească, să mănânce, să facă ceea ce facem noi toți. Dublul fapt al morții adevărate și al învierii adevărate fiind constatat, există în mod evident miracol: într-adevăr, numai DUMNEZEU, Stăpân al vieții și al morții, poate învia un mort. Dacă omul care a înviat acest mort a făcut-o în numele lui DUMNEZEU, el este în mod vădit trimisul lui DUMNEZEU și trebuie crezut; aceasta s-a întâmplat cu minunile Sfinților și ale Apostolilor. Dacă a lucrat în numele său propriu și prin propria sa putere, trebuie în mod vădit să recunoaștem că acest om este DUMNEZEU Însuși, înveșmântat într-o formă omenească. Aceasta s-a întâmplat în privința Domnului nostru IISUS HRISTOS.

Odată recunoscută existența unui DUMNEZEU personal și viu, miracolul, departe de a fi fizicește și științificește imposibil, mi se pare, dimpotrivă, un lucru foarte simplu. Nu este oare foarte simplu ca, în cazuri extraordinare, DUMNEZEU să Se manifeste în chip extraordinar? ca El să-i mângâie în chip extraordinar pe cei care Îl iubesc și Îi slujesc cu o iubire și o fidelitate extraordinare? ca El să-i lovească în chip extraordinar pe cei care calcă, cu o răutate extraordinară,

legile sfinte pe care El le-a dat lumii? DUMNEZEU lucrează în aceasta asemenea tuturor părinților de familie și asemenea tuturor Superiorilor drepți, buni și veghetori.

El a pus cutare lege pentru binele oamenilor; pentru un bine superior, al cărui singur judecător este El, o întrerupe uneori. Ce este aici atât de straniu, mai ales ce este aici imposibil? Știința pretinde să nu admită decât ceea ce poate constata: fie.

Nu poate ea oare constata un miracol? Nu poate ea oare constata faptul morții unui om? Al lui Lazăr, de pildă! Nu poate ea oare constata apoi faptul vieții acestui om care a fost cu adevărat mort? În sfârșit, nu poate ea oare constata, cu simplul bun-simț și cu dreapta rațiune, că un mort în putrezire nu poate învia în mod natural și că există, în unirea acestor două fapte pe deplin constatate, intervenția vădită a unei puteri infinite, superioare naturii și tuturor legilor ei? Știința nu poate cere mai mult, și iată un miracol de primul ordin, fizicește și științificește constatat.

Minunile Evangheliei, cele ale Apostolilor și mai multe alte minuni vestite din istoria Bisericii au avut acest caracter de autenticitate absolută. Ele au fost fizicește, evident, absolut, științificește și desăvârșit constatate. Martorii lor au fost pe deplin convinși; nu au fost întotdeauna convertiți, pentru că mai mulți erau orgolioși și de rea-credință, dar nu aceasta este chestiunea. „Acest om face minuni, spuneau despre Domnul nostru Caiafa și Fariseii după învierea lui Lazăr, și toată lumea aleargă după El; trebuie să-L facem să moară, altfel Romanii

vor veni și ne vor maltrata". — „Acești oameni fac minuni, spuneau aceiași nelegiuiți, văzând pe ologul din naștere pe care sfântul Petru și sfântul Ioan tocmai îl vindecaseră, în numele lui IISUS HRISTOS, la poarta Templului; acești oameni fac minuni și nu vom putea tăgădui. Ce le vom face?" Iată, dacă nu mă înșel, întreaga convingere, evidența spiritului, dar în același timp iată revolta voinței. Acesta este secretul necredinței încăpățânate a celor mai mulți nelegiuiți: ei nu voiesc să creadă. Această revoltă merge uneori până la delir.

„Dacă tot Parisul, spunea Diderot, ar veni să-mi afirme că a văzut un mort înviind, aș prefera să cred că tot Parisul a înnebunit". Renan și școala sa au ajuns aici! Sunt nebuni de orgoliu.

Spuneam că miracolul este un fapt extraordinar. El se deosebește prin aceasta de toate misterele din care se compun fenomenele naturii; mistere de neînțeles, dar obișnuite, adică reînnoindu-se în fiecare zi. Sunt necesari cincizeci de ani pentru ca o ghindă să devină un stejar mare: această vegetație este un mister de neînțeles, dar este o lege obișnuită a ordinii vegetale; nu este deci un miracol. Dar, dacă într-o oră, dacă într-un minut, în numele lui DUMNEZEU, aș face să iasă dintr-o mică ghindă un stejar mare, ar exista în mod vădit miracol. Extraordinarul este un caracter esențial al miracolului. Miracolul este față de legea pe care o întrerupe ceea ce excepția este față de regulă.

„Dar, va spune necredinciosul, eu nu am văzut niciodată unul. Dacă aș vedea un miracol, aș crede; arătați-mi unul, unul singur". Mare iluzie este a-și închipui cineva că este de ajuns să vadă un miracol pentru a crede și a se converti! Exemplul iudeilor amintit adineauri o demonstrează până la evidență; iar Domnul nostru o declară în termeni expreși în parabola bogatului rău și a lui Lazăr: „Dacă nu voiesc să creadă pe Moise și pe Profeți, nu ar crede nici măcar dacă ar vedea înviind un mort".

Pe deasupra, dacă DUMNEZEU, coborându-Se la capriciile oamenilor, ar face în fiecare zi minuni, excepția ar deveni regulă; nu ar mai fi decât minuni în lume. Legile care cârmuiesc natura ar fi neîncetat și capricios răsturnate, iar forțele care cârmuiesc materia, prezentate de voi ca imuabile, ar asculta de capriciul, de fantezia primului venit. Spuneți că nu mai există minuni? Vă înșelați foarte tare; mergeți la Roma, consultați dosarele, procedurile de canonizare ale Sfinților și veți vedea că mai există încă minuni, multe minuni, minuni sigure, minuni perfect constatate. În plus, vă veți convinge că Biserica este de douăzeci de ori mai exigentă decât toate academiile și toate Institutele lumii pentru a acorda unui fapt juridic constatat titlul dumnezeiesc de miracol. Examinarea loială a unui singur dosar de beatificare a fost de ajuns pentru a converti un ilustru protestant în veacul trecut, sub pontificatul lui Benedict al XIV-lea. El găsise pe deplin demonstrate mai multe minuni pe care Roma le înlăturase totuși ca neprezentând toate garanțiile cerute.

Da, au existat minuni, există încă minuni în Biserică, pentru că DUMNEZEU este DUMNEZEU și pentru că, în pofida ridicolelor negații ale falsei științe, Hristos, Stăpânul suveran al cerului și al pământului, nu poate abdica dreptul Său regal de a apărea, când Îi place, în mijlocul imperiului Său și de a anticipa ziua veșniciei, pentru a-Și manifesta slava, pentru a răzbuna cinstea Bisericii Sale, pentru a glorifica și a mângâia pe slujitorii Săi. Adevărata știință admite minunile, pentru că Îl recunoaște pe DUMNEZEU și providența Sa; ea le constată împreună cu Biserica, cât se poate de desăvârșit și științificește.

XVIII - DESPRE PRETENȚIA ȘTIINȚEI MODERNE DE A NU ADMITE DECÂT CEEA CE ÎNȚELEGE

„Știința exclude credința, iar credința exclude știința". Aceasta este formula straniei pretenții a semisavanților de a nu admite decât ceea ce înțeleg. Este o enormă aberație, pe care numai ignoranța și lipsa de reflecție o pot scuza într-o oarecare măsură.

În numele științei, nu admiteți, spuneți voi, decât ceea ce înțelegeți? Aceasta nu este adevărat; vă petreceți viața admițând, cu o certitudine deplină, o succesiune continuă de fapte pe care nu le înțelegeți, de fenomene pe care le

constatați, pe care le credeți fără a le înțelege, chiar fără a le putea înțelege. Aceasta este credință în cel mai înalt grad: credința, într-adevăr, constă în a admite un adevăr pe care îl cunoaștem, pe care îl constatăm, dar pe care nu îl înțelegem în sine însuși. Vă petreceți viața făcând acte de credință naturală; mai mult decât atât, trăiți din credință și în credință. Credeți, da sau nu, în viața trupului dumneavoastră? Există pentru dumneavoastră ceva mai sigur și mai constatat decât acest fapt? Îl înțelegeți, spuneți-mi? Înțelegeți cum sufletul dumneavoastră este unit cu trupul dumneavoastră? Înțelegeți faptul acțiunii vitale a fiecăruia dintre organele dumneavoastră? Înțelegeți cum vă cresc părul? cum vă circulă sângele? cum vă digerați prânzul și cina, asimilându-vă atât de bine substanța corpurilor străine pe care le-ați făcut să intre în stomacul dumneavoastră, încât pâinea, vinul, legumele, fructele etc. se transsubstanțiază în câteva ceasuri în carnea dumneavoastră, în oasele dumneavoastră, în sângele dumneavoastră, în nervii dumneavoastră, în dumneavoastră înșivă? Înțelegeți acest mister? Înțelegeți în sine însuși fenomenul vederii? fenomenul acusticii? Nu spun mecanismul, funcția organelor dumneavoastră: spun cum-ul fenomenului însuși; faptul pe care nici măcar nu vă gândiți să-l puneți la îndoială; faptul pe care îl credeți și pe care nu îl înțelegeți.

Înțelegeți cum se nasc, cresc și mor animalele? Cum cresc și mor plantele?

Înțelegeți cum dintr-o ghindă iese un stejar și înțelegeți cum moare? Moartea este un fapt la fel de misterios ca viața; și, asemenea vieții, moartea este un fenomen pe care trebuie să-l credem, deși este cu totul de neînțeles.

Căutați bine și veți vedea cu uimire că toate lucrările lui DUMNEZEU, oricare ar fi ele, mici și mari, sunt de neînțeles în sine; sunt mistere, mistere propriu-zise. Savantul se deosebește de ignorant numai prin aceea că pătrunde puțin mai adânc în mecanismul organic al ființelor. Suntem cu toții miopi; numai că unii sunt puțin mai puțin miopi decât ceilalți; iată tot. Nu este aici nimic de care să fim atât de mândri.

O repet: substanța tuturor creaturilor, a tuturor fluidelor, a tuturor gazelor, a tuturor mineralelor, a tuturor vegetalelor, a tuturor animalelor este un mister impenetrabil pentru spiritul omenesc. Misterul, adică adevărul de neînțeles în sine însuși, este pecetea a tot ceea ce a ieșit din mâinile lui DUMNEZEU. Omul înțelege tot ceea ce face omul, dar este obligat să admită, fără a înțelege, tot ceea ce face DUMNEZEU. Credința naturală este temelia vieții omenești, precum credința supranaturală este temelia vieții creștine.

Și una, și cealaltă sunt în chip suveran raționale și rezonabile. Misterele credinței sunt asemenea misterelor naturii: adevăruri, fapte absolut sigure, pe care trebuie să le credem și pe care nu le putem înțelege. Le putem cunoaște cu o certitudine rațională și deplină; le constatăm, dar nu le înțelegem.

În ordinea naturii, acela care nu ar voi să admită faptul constatat, misterul cunoscut, s-ar numi nebun; în ordinea religiei, acela care nu voiește să admită misterul revelat, cunoscut, sigur, se numește necredincios. Necredinciosul este un nebun în ordinea spirituală; pe deasupra, este un mare vinovat sau un mare ignorant. Este vinovat dacă din orgoliu și răzvrătire refuză să-și supună spiritul; este un nenorocit ignorant și un sărman orb, dacă lipsa lui de credință vine din faptul că nu știe ceea ce ar trebui să știe. Se povestește că P. Lacordaire, luând masa lângă un student care afirmase cu mândrie faimosul principiu al științei moderne: „Am rațiunea mea și nu admit decât ceea ce înțeleg", s-a mulțumit să-l întrebe dacă admite omletele.

Se servea una în acel moment. „Omletele? răspunse tânărul, mirat. — Da, omletele. — Fără îndoială, admit omletele. — Ați putea să-mi spuneți, domnule, cum același foc care topește plumbul întărește ouăle și vă pregătește astfel omleta? — Pe legea mea, nu, răspunse studentul, care își administra o porție mare. — Văd cu plăcere, replică fin P. Lacordaire, că aceasta nu vă împiedică să credeți în omlete".

Pretenția semisavanților de a nu admite decât ceea ce înțeleg este pur și simplu un certificat de lipsă de reflecție și de slăbiciune a spiritului. Necredinciosul, savant sau nu, este un spirit debil care nu are puterea de a purta greutatea dumnezeiască a adevărului: este un ochi bolnav care se închide în fața strălucirii luminii; este un fricos care fuge dinaintea lui DUMNEZEU și care, fugind, face pe viteazul.

Își pune pe spate, drept scut, câteva zdrențe din mantia regală a științei, sperând prin aceasta să-și înșele biruitorul. Pentru a crede, trebuie energie, inteligență și inimă. Actul de credință catolică este un act de virtute, adică un act de tărie, un triumf asupra orgoliului spiritului propriu și asupra patimilor inimii.

Știința, și ea, este o putere; ea este dată omului pentru a-l face să urce mai puternic spre DUMNEZEUL său.

Iată de ce știința, adevărata știință, este modestă și instinctiv religioasă, experimentând tot mai mult, pe măsură ce crește, adevărul celebrului cuvânt al lui Bacon: „Semiștiința îndepărtează de religie, dar adevărata știință apropie de ea".

Pretenția, așa-zis științifică, de a nu admite decât ceea ce înțelegem este deci raționalmente de nesusținut.

XIX - CĂ NU ESTE DE AJUNS CUNOAȘTEREA CAUZELOR SECUNDE PENTRU A CONSTITUI UN ADEVĂRAT SAVANT

Cunoașterea cauzelor secunde este semiștiință, dacă a existat vreodată una: ea îndepărtează de credință mai curând decât apropie de ea.

Se numește cauză secundă, prin opoziție cu cauza primă, ceea ce produce, mai mult sau mai puțin imediat, un fenomen natural oarecare. Astfel, cauza secundă a fulgerului, cauza sa imediată, este degajarea electricității latente a norilor; cauza secundă a unei epidemii este cutare sau cutare curent mefitic, cutare sau cutare animăluțe microscopice care infectează aerul; cauza secundă a unei revoluții este ansamblul evenimentelor care au pregătit-o etc.

Știința [...] este dată omului pentru a-l face să urce mai puternic spre DUMNEZEUL său. Iată de ce știința, adevărata știință, este modestă și instinctiv religioasă, experimentând tot mai mult, pe măsură ce crește, adevărul celebrului cuvânt al lui Bacon: „Semiștiința îndepărtează de religie, dar adevărata știință apropie de ea. Pretenția, așa-zis științifică, de a nu admite decât ceea ce se înțelege este deci raționalmente de nesusținut" (Mgr de Ségur, *Credința în fața științei moderne*, capitolul XVIII).

„Știința, sau mai curând știința livrescă a celor mai mulți dintre savanții noștri moderni, se oprește la cauzele secunde. Trebuie să mărturisim că, de un veac încoace, s-au făcut sub acest raport progrese minunate: datorită perfecționării instrumentelor de care se folosesc savanții, mai ales în astronomie, în fizică și în chimie, au fost descoperite mii și mii de cauze secunde extrem de interesante. Câțiva savanți au urcat chiar foarte sus în pătrunderea cauzelor secunde, și îi ascultăm cu tot atâta plăcere cât și admirație explicându-ne de ce-ul și cum-ul imediat al unei mulțimi de fenomene naturale.

Ei explică ploaia, furtuna, tunetul, grindina, fenomenele luminii și ale acusticii, mersul astrelor, revoluțiile și legile lor speciale; ei explică fenomene anatomice și fiziologice; pătrund în intimitatea multor lucruri naturale necunoscute sau puțin cunoscute până aici. Este știință livrescă, adevărată știință livrescă; iar Biserica este cea dintâi care le aduce omagiu.

„Dar, pentru că a fost ridicat vălul care acoperă cauzele secunde, este cineva cu adevărat savant? Este această cunoaștere cu adevărat știință? Da și nu. Da, dacă prin știință se înțelege pur și simplu o doză puternică de cunoaștere și o mulțime de observații inteligente, bine făcute, grupate împreună ca un frumos buchet. Nu, dacă prin știință se înțelege pătrunderea, cunoașterea lucrurilor până la cauza lor primă. Știința imperfectă a cauzelor secunde este față de știința vie și propriu-zisă ceea ce este un buchet de flori desprinse de tulpinile lor față de frumoasele plante înseși de pe care au fost luate aceste flori. Buchetul, oricât de fermecător ar fi, nu mai are viață; planta, dimpotrivă, este, cu florile sale, cu frunzele sale, cu tulpinile sale, cu seva sa, cu rădăcina sa, lucrarea completă, lucrarea vie a Creatorului.

„Există trei categorii de savanți sau de oameni socotiți astfel: materialiștii, deiștii și creștinii. Materialiștii pot avea cunoaștere; dar nu au niciodată știința, știința întreagă care atinge fondul lucrurilor, care se înalță până la cauza primă. Deiștii, care ajung până la DUMNEZEU, până la Ființa supremă și necesară, au o știință fără viață, o știință esențialmente imperfectă, pentru că dumnezeul pe care îl

recunosc nu este DUMNEZEUL viu, singurul adevărat DUMNEZEU, Creatorul și Domnul lumii: dumnezeul lor este dumnezeul filosofic sau, dacă se voiește, este adevăratul DUMNEZEU, dar cunoscut numai pe dinafară, într-un chip cu totul insuficient.

Numai creștinii pot fi savanți, în toată accepțiunea cuvântului, pentru că numai ei ajung la DUMNEZEUL viu, care este IISUS HRISTOS. Lumea naturii, care este domeniul științei, există prin IISUS HRISTOS și pentru IISUS HRISTOS; credința vine să completeze știința, făcându-i cunoscut pe deplin pe Autorul naturii, Care este în același timp Autorul harului. În această unire a științei și a credinței, distincția dintre domeniul natural și domeniul supranatural rămâne întreagă: nu există nici confuzie, nici diviziune; ci distincție în unire și unire în distincție.

„Fără credință, nu am putea-o repeta îndeajuns, știința omenească nu poate atinge cauza primă a nimic. Fără credință, ea rămâne superficială chiar și atunci când pare profundă; rămâne lipită de pământ și nu se înalță niciodată prea sus.

„Numai credința revelează inteligenței omenești cauza primă a tuturor lucrurilor. Această cauză, pe care trebuie să o regăsim sub pedeapsa de a rămâne străini de știința completă și vie, este mai întâi misterul universal al lui Hristos, tipul fundamental al tuturor lucrărilor exterioare ale lui DUMNEZEU; apoi, mai profund, sau, dacă se voiește, încă

mai sus, este misterul unității lui DUMNEZEU în Treimea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt.

„Orice cunoaștere care nu ajunge la misterul lui IISUS HRISTOS și la misterul vieții lui DUMNEZEU în adorabila Treime nu este știința propriu-zisă.

„Ce superioritate dă credința savanților asupra celor care nu o au! Ea le dă cheia științei, dându-L pe IISUS HRISTOS. «Această cheie deschide, spune Scriptura, și nimeni nu poate închide; închide și nimeni nu poate deschide». Este frumos a vedea că, pentru a-și păstra coroana, știința omenească este obligată să-și plece fruntea înaintea Celui care a spus: «Eu sunt Principiul și Sfârșitul» (Apoc., XX) și că, pentru a pătrunde misterele naturii, geniul omului are nevoie de credință. Mulțumită lui DUMNEZEU, numărul savanților creștini crește din zi în zi: aceasta va fi mântuirea științei și acesta este viitorul ei."

XX - CĂ PREA ADESEA, ÎN MATERIE DE RELIGIE, SAVANȚII SUNT MINUNI DE IGNORANȚĂ

Se întâlnesc destul de des savanți serioși care nu sunt creștini. Unii chiar sunt de-a dreptul necredincioși. Această necredință, o recunoaștem cei dintâi, nu le distruge cunoștințele; dar este

ea, cum își închipuie unii, un argument valabil împotriva credinței?

Câtuși de puțin. Pentru ca vorba unui savant să aibă autoritate, trebuie ca acest savant să vorbească despre ceea ce știe; nu este oare evident? Ce autoritate au afirmațiile unui chimist în materie de istorie? ale unui matematician în materie de medicină? ale unui astronom în materie de istorie naturală? Rafael este regele picturii: în materie de desen, de colorit, de gust, autoritatea lui ar prima asupra tuturor celorlalte; dar, dacă Rafael ar veni să ne vorbească despre medicină sau astronomie ori despre vreo altă cunoaștere cu totul străină de arta sa, mărturia lui nu ar mai avea, se înțelege, decât o greutate foarte obișnuită. Așa este, nu spun cu cei mai mulți, ci cu toți savanții necredincioși. Să fim bine convinși că un savant serios care atacă Religia nu o cunoaște sau, ceea ce este și mai rău, nu o cunoaște decât sub o lumină falsă. Din acel moment, mărturia sa nu mai este aceea a unui savant, ci aceea a unui ignorant.

Câți savanți, vai!, nu sunt care au pălit toată viața asupra cărților lor, asupra instrumentelor lor, asupra retortelor lor; care și-au aplicat, cu o răbdătoare tenacitate, frumoasa inteligență la problemele științelor exacte, ale fizicii, ale astronomiei, chiar ale filosofiei, și care nu au știut niciodată un cuvânt de catehism! Ne amintim cuvântul naiv, dar foarte profund, al bunului paroh de Ars, răspunzând unui om foarte instruit care îi spunea: „Am nenorocirea de a nu avea credință. — Nu aveți credință? iată ceva ciudat, îi spuse sfântul om;

credeam că sunt foarte ignorant, dar văd că dumneavoastră sunteți încă mai ignorant decât mine. Cel puțin eu știu ce trebuie să cred și ce trebuie să fac".

Câți savanți sunt în această stare față de parohul lor! Născuți și crescuți în epoci nefericite, nu au fost inițiați în cunoașterea lui DUMNEZEU și a religiei Sale; iar de atunci, purtați de vârtejul lumii și de pasiunea științei, au fost absorbiți cu totul. Lumea supranaturală, lumea creștină, este pentru ei o lume necunoscută; sau, dacă o cunosc, nu o cunosc decât prin disprețurile și batjocurile oamenilor în mijlocul cărora trăiesc aproape întotdeauna.

Cunosc mai mulți de acest fel, tot atât de profund ignoranți în lucrurile dumnezeiești pe cât sunt savanți în lucrurile pământești.

Cât despre impietatea propriu-zisă, ea este de neiertat la savanți, mai mult încă decât la ceilalți; în general, un savant este un spirit superior, iar DUMNEZEU va cere cu siguranță o socoteală mai riguroasă pentru gândurile și judecățile sale de la un spirit înalt decât de la un spirit vulgar.

Dacă numărul savanților creștini crește în chip notabil, trebuie de asemenea să constatăm că numărul savanților nelegiuiți scade din ce în ce mai mult. Nu mai vedem aproape deloc acei furioși care atacă Religia de-a valma, de la catedre, în școli, în cărți, cum au fost mai mulți în primii treizeci sau patruzeci de ani ai acestui veac. Această turbare a trecut ca o veche

epidemie cauzată de miasmele revoluționare ale lui 93. De câțiva ani, totuși, există o specie de recrudescență a îndrăznelii din partea anumitor profesori materialiști și, de asemenea, din partea anumitor scriitori: este adevărat că poate nu există printre ei nici măcar un singur savant vrednic de acest frumos titlu.

Dar ceea ce tinde să prevaleze astăzi și ceea ce este poate încă mai primejdios decât brutalitatea îndrăzneață a vechilor noștri profesori de ateism este raționalismul dulceag, cu forme moderate, deferent față de creștinism, așa-zis respectuos față de Religie. Este șarpele care îi urmează ursului, mai abil, mai fin, mai primejdios, mai civilizat. *Journal des Débats* este ziarul acestei lumi, iar domnii Cousin, Taine, Littré, Renan etc. sunt tipurile acestei primejdioase specii de doctori. Nu s-ar putea spune ravagiile pe care le face această metodă de necredință ipocrită! Torentul este fără îndoială înfricoșător, dar „nu este apă mai rea decât apa care doarme". Să ia bine aminte șoriceii Școlilor noastre la pisicile științei moderne!

Nu, absența credinței nu dovedește nimic împotriva credinței, chiar atunci când se prezintă însoțită de știință. Ea dovedește numai că se poate fi foarte savant sub un raport și foarte ignorant sub un altul.

Chem asupra acestei observații atenția tinerilor care au nenorocirea de a avea drept maeștri oameni de merit fără religie. Să ia seama să nu confunde ceea ce este esențialmente distinct: știința naturală și știința supranaturală, știința

omenească și știința dumnezeiască, savantul și creștinul. Să cinstim știința savantului, nimic mai legitim.

Dar să deplângem, după cum merită, ignoranța lui religioasă și, dacă are nenorocirea de a fi nelegiuit, să detestăm impietatea lui, pentru că este detestabilă.

Ce răspundere înaintea lui DUMNEZEU și înaintea familiilor este aceea a unui maestru al erorilor, care nu se folosește de știință, acest dar sublim al lui DUMNEZEU, decât pentru a îndepărta de DUMNEZEU o tinerețe prea încrezătoare!

XXI - PENTRU CE ȘTIINȚELE EXACTE DENATUREAZĂ ADESEA JUDECATA ȘI ÎNDEPĂRTEAZĂ DE CREDINȚĂ

Se numesc științe exacte toate cunoștințele care sunt susceptibile de o demonstrație matematică. Toate ramurile matematicilor sunt științe exacte; nici nu văd ca, în afara matematicilor, să existe alte științe exacte.

Dar fără jocuri de cuvinte. Orice știință adevărată este exactă, pentru că exactitatea și adevărul sunt unul și același lucru. Orice adevăr limpede stabilit, de orice ordin ar fi, este o cunoaștere exactă. Oamenii se mulțumesc foarte adesea cu

formule și cu vorbe; numai această denumire de științe exacte, de adevăruri absolute, aplicată numai cunoștințelor matematice, îndeamnă o mulțime de spirite superficiale să creadă că matematicile au un privilegiu de adevăr pe care celelalte științe nu îl au; că, pentru a fi absolut adevărată, o cunoaștere trebuie demonstrată matematic; că matematicienii sunt prin excelență oamenii adevărului, superiori celorlalți. Matematicienii înșiși sunt prea adesea convinși de aceasta; prea adesea sunt rigizi, absoluți, tranșanți și se pun drept infailibili. Toate acestea sunt în chip suveran ridicole și absolut false. Nu este greu de înțeles:

Inteligența omenească este una; ea percepe adevărul prin mijlocul acestei lumini absolute, suverane, superioare oricărei dovezi, care se numește evidență. Când un adevăr este cu adevărat evident, inteligența trebuie să-l admită, sub pedeapsa nebuniei. Orice om, savant sau nu, care nu ar voi să admită un adevăr evident, ar fi pur și simplu un nebun. Ceea ce este evident este absolut sigur; evidența este, cum spun filosofii, criteriul certitudinii. Toată lumea admite aceasta.

Dar iată prin ce păcătuiesc un bun număr de matematicieni. Obișnuiți să-și hrănească spiritul numai cu abstracții și demonstrații matematice, ei se fac încetul cu încetul incapabili să înțeleagă și să respecte celelalte ramuri ale cunoștințelor omenești. Sunt simțuri care sfârșesc prin a se atrofia în ei.

Hrăniți cu șofran, devin cu totul galbeni; nu mai înțeleg decât galbenul; nu mai prețuiesc decât galbenul; tot ceea ce nu este

galben nu este nimic pentru ei. Este, de altfel, capcana intelectuală a aproape tuturor oamenilor specializați: nimic mai firesc.

Pentru matematicienii pierduți în sublimitatea aparentă a abstracțiilor lor și a concepțiilor lor fără capăt, unde cu greu îi putem urma, există pe deasupra primejdia atât de înfricoșătoare a orgoliului. Ei se cred cu ușurință inteligențe puternice, pentru că, într-adevăr, trebuie o anumită forță de concepție și de memorie pentru a urma serii de demonstrații abstracte; se cred superiori celorlalți oameni, pentru că au o anumită superioritate care nu împiedică nicidecum o desăvârșită inferioritate sub alte raporturi mult mai importante. Acest orgoliu, unit cu primejdia inerentă însăși naturii studiilor lor, este adevăratul motiv pentru care matematicienii pierd mai adesea decât alții credința și bunul-simț.

La tineri există încă un motiv, ușor de ghicit: aceste feroce matematici, în pofida întregii lor sublimități, lasă totuși toată libertatea patimilor. Este o religie comodă aceea a cifrelor și a figurilor, a calculului infinitezimal, a algebrei și a analizei.

Evidența matematică produce certitudinea matematică; nimeni nu se gândește să nege realitatea acestei certitudini. Este absolut sigur că doi și cu doi fac patru; că cele trei unghiuri ale unui triunghi sunt egale cu două unghiuri drepte; că ceea ce este demonstrat matematic este adevărat. Dar alături de această formă a certitudinii și a evidenței, există

multe altele, tot atât de importante, tot atât de reale; și aceasta se uită adesea în țara matematicilor.

De pildă, există evidența și certitudinea simțurilor. Când veniți la mine, când vorbim unul cu altul, când ne vedem, când ne strângem mâna, sunt tot atât de absolut sigur de acest fapt, de acest adevăr, pe cât sunt absolut sigur că doi și cu doi fac patru. Este evident; este mai presus de orice demonstrație; este un adevăr absolut.

Și totuși acest adevăr este de un ordin cu totul diferit de adevărul matematic. La fel este cu certitudinea istorică: este absolut sigur, este evident că la începutul acestui veac împăratul Napoleon I a existat, a făcut cutare și cutare campanie, a câștigat cutare și cutare victorie; că Ludovic al XIV-lea, Henric al IV-lea, sfântul Ludovic, Carol cel Mare au existat, au fost suverani puternici, au împlinit cutare sau cutare acțiuni care le-au ilustrat domnia; că a existat un mare Doctor al Africii numit sfântul Augustin în veacul al patrulea, un alt mare episcop la Milano, sfântul Ambrozie, contemporan al sfântului Augustin; că Religia a fost predicată în lume de sfântul Paul, sfântul Ioan, sfântul Petru și Apostoli; că Cezar, Platon, Socrate, Alexandru au făcut ceea ce istorisește istoria etc. Acestea sunt fapte sigure, deci adevăruri; și niciun om cu bun-simț nu se va gândi să le nege. Când un fapt istoric oarecare este învestit cu anumite caractere, realitatea lui devine sigură, evidentă. Un fapt istoric sigur este tot atât de absolut sigur pe cât este că doi și cu doi fac patru, orice ar

spune domnii matematicieni. Un adevăr istoric este un adevăr demonstrat.

După certitudinea istorică, ni se înfățișează certitudinea conștiinței. Ea cuprinde toate fenomenele intime ale spiritului, ale inimii sau ale voinței. Cine va putea vreodată în lume să mă convingă că nu mă gândesc la cutare sau cutare lucru, când simt că mă gândesc la el? că nu voiesc cutare lucru, când simt că îl voiesc? că nu iubesc cutare persoană, când simt că o iubesc? Aceasta este încă evidență, dacă a existat vreodată. Sunt fapte absolut sigure; și sunt, în privința lor, într-o certitudine tot atât de deplină ca față de celelalte adevăruri pe care tocmai le-am spus.

La fel este cu certitudinea morală. Cine va putea vreodată să mă convingă că nu există nicio diferență între bine și rău? că nu este rău a asasina sau a fura? că necurata curtezană este tot atât de curată ca Sora de Caritate?

că sfântul Francisc de Sales și sfântul Vincențiu de Paul nu valorau mai mult decât Cartouche și Mandrin?

Să spunem același lucru despre certitudinea mărturiei, întotdeauna, bineînțeles, când ea este învestită cu anumite condiții cerute de bunul-simț și de filosofia sănătoasă. Nu sunteți oare absolut sigur că există în lume cutare sau cutare țară pe care nu ați văzut-o niciodată și pe care nu o veți vedea niciodată? că există un împărat al Chinei? că cutare Papă cârmuiește actualmente Biserica? că la Roma se vede

magnifica bazilică a sfântului Petru, Capitoliul, Colosseumul, ruinele Forumului? Să încerce cineva să vă demonstreze că aceasta nu este adevărat; drept orice răspuns, ați ridica din umeri sau ați gândi că se râde de dumneavoastră, și ați avea de o mie de ori dreptate. Deci, și aici, evidență și, prin urmare, certitudine absolută. Certitudinea metafizică sau filosofică ni se înfățișează cu același caracter de autoritate suverană. Dacă este evident pentru rațiunea mea că doi și cu doi fac patru, nu este mai puțin evident pentru aceeași rațiune că nu există efect fără cauză; că două idei contradictorii nu pot fi deopotrivă adevărate; și tot astfel cu toate adevărurile filosofice.

S-ar putea poate găsi încă și alte forme ale evidenței și ale certitudinii. Acestea sunt cele principale.

Ansamblul lor formează cunoștințele spiritului omenesc; ele sunt toate tot atât de adevărate, tot atât de folositoare și tot atât de respectabile unele ca altele; ele ajung toate, asemenea razelor aceluiași cerc, la acest punct central și unic numit rațiune, care face ca omul să fie om. Rațiunea, luminată de toate aceste forme ale evidenței și ale certitudinii, poate fi comparată cu un revolver cu mai multe focuri. Revolverul nu are decât un singur mâner și o singură trăgaci, și totuși trage cinci, șase, șapte focuri; fiecare dintre țevi are aceeași putere, aceeași bătaie ca cealaltă. Matematicianul, obișnuit să nu se folosească decât de una singură dintre aceste țevi, le disprețuiește pe celelalte și se folosește de ele atât de puțin, încât mecanismul ruginește și celelalte șase țevi, deși încărcate, nu mai pot trage.

S-ar putea compara încă fenomenul intelectual al certitudinii cu lumina și cu prisma: prin prismă, lumina, care este una, îmbracă diferite nuanțe care formează spectrul solar. Ochiul care percepe una dintre nuanțele spectrului solar percepe lumina, dar nu este lumina întreagă; tot astfel, omul specializat care percepe un ordin de adevăruri percepe într-adevăr adevărul, dar nu îl percepe întreg. Dacă ajunge să nege adevărurile unui alt ordin, seamănă cu un om care ar nega realitatea albastrului, a roșului, a violetului, a verdelui etc., pentru că nu privește decât culoarea galbenă.

Trebuie ca rațiunea și bunul-simț să domine totul, chiar și știința; fără aceasta, știința însăși devine o stâncă de poticnire; și, în loc să lumineze, orbește.

Aceasta este primejdia marilor noastre Școli speciale; a Școlii Politehnice, înaintea tuturor celorlalte; a Școlii Centrale, a Școlii Normale, a Școlii de Medicină etc.

XXII - DESPRE ABUZUL CARE SE FACE ASTĂZI DE STUDIILE ȘTIINȚIFICE, MATEMATICE ȘI ALTELE

Toată lumea este de acord să aducă omagiu științei, iar glumele pe care savanții și le pot atrage nu împiedică

nicidecum ca ei să fie stimați. Dar există două mari primejdii în studiul științelor: mai întâi, aceea de a le învăța în chip josnic, ceea ce duce la a le poseda cu orgoliu; apoi, aceea de a lua prea mult din ele, de a lua atât de mult, încât să nu mai rămână loc pentru nimic, nici măcar pentru bunul DUMNEZEU.

Acest dublu abuz este la ordinea zilei de mai bine de un veac. El s-a născut din necredința și din aberațiile așa-zis filosofice ale școlii voltairiene, care a voit să umple prin știință golul imens produs în suflete prin excluderea credinței. S-a imaginat un nou sistem de educație diametral opus celui al Bisericii: Biserica, punând toate adevărurile la locul lor, le subordona cu o înțelepciune și o logică minunate; știința dumnezeiască, credința și teologia dominau, precum este drept, toate științele pur omenești. Filosofismul a dat la o parte și Biserica, și credința, și a inventat, împotriva Bisericii și împotriva credinței, un întreg sistem de educație și de învățământ revoluționare, care s-ar putea numi educația științifică.

Cei care, în veacul trecut, au adoptat acest sistem s-au înșelat crunt. Și-au închipuit că educația științifică era educația, pe când ea nu este decât partea ei, fără comparație, cea mai puțin importantă, deoarece nu are preț decât în măsura în care se sprijină pe educația morală. S-au întors toate spiritele spre știință, iar din morală s-a făcut un fel de accesoriu, o umplutură de pură convenință. Această educație științifică și

anticreștină a produs în mai puțin de treizeci de ani înspăimântătoarele ruine ale lui 89, ale lui 93 și ale Terorii.

Ea a supraexcitat și a dus la culme patima care devorează astăzi societatea noastră, anume febra desfătărilor, aspirația spre bunăstarea materială și spre lux. Ea tinde să schimbe lumea într-un popor de industriași, de lucrători îndemânatici în a face mașini, poduri, căi ferate, țesături, bumbacuri, stofe. Dar este oare acesta omul întreg? Este omul o mașină, o unealtă destinată să câștige cât mai mult salariu, să producă cele mai multe rezultate materiale cu putință într-un timp dat? Nu are omul decât un scop material, industrial, pământesc? Ce aberație!

Morala este necesară pentru a opri acțiunea primejdioasă și foarte primejdioasă a științei de îndată ce aceasta merge singură. Căci ce este, într-adevăr, morala, dacă nu înalta direcție a vieții? Și ce este această direcție, dacă nu cunoașterea și slujirea lui DUMNEZEU sau, cu alte cuvinte, cunoașterea și practica Religiei? Numai Religia ne face să trăim viața reală, care se rezumă în aceste trei puncte fundamentale: slujirea lui DUMNEZEU, datoriile de stare, datoriile de familie. Educația științifică, așa cum o înțelege lumea modernă, nu este numai neputincioasă să atingă acest întreit scop; ea îl ignoră și îl nesocotește; îl ignoră și se slăvește că îl ignoră. Ea aruncă pe copil, și prin urmare pe om, și prin urmare societatea, într-un tipar fals; îl face să trăiască în afara vieții reale, și aceasta este o dezordine imensă.

Ea învață tinerețea noastră inteligentă ceea ce, în fond, un om de bine desăvârșit poate ignora fără primejdie. Câte picioare are un păianjen, cât cântărește luna sau soarele; la câte milioane și milioane de leghe se află de noi cutare sau cutare stea; care sunt organele în care se formează veninul viperei; cum se face lucrarea digestiei în stomacul viermelui; din câte elemente se compune laba unei rațe, sau frunza unui arbore, sau pielea unei broaște; care sunt moravurile cărăbușilor etc.; tinerii noștri savanți știu acestea. Cum se întinează și se regenerează sufletul lor; ceea ce DUMNEZEU ne-a revelat, ceea ce este temelia vieții, taina datoriei și a fericirii: acestea nu le știu. Dacă omul are un suflet nemuritor, ei nu se ocupă de aceasta; adesea se îndoiesc sau chiar o neagă. Inteligența și inima lor cresc în afara Aceluia care este Lumina, și Viața, și Iubirea; trăiesc fără DUMNEZEU, străini de IISUS HRISTOS și de Biserică. Au fost atât de bine umpluți cu accesoriul, încât nu mai este loc pentru principal. Nimic mai bun decât a învăța accesoriul, dar cu condiția să se știe mai întâi, să se știe temeinic principalul, unicul necesar. La noi, de aproape un veac, se petrece tocmai contrariul.

În Franța noastră, Universitatea se sprijină în întregime pe această temelie esențialmente falsă: educația științifică și raționalistă este tot mai mult sistemul ei; fie că voiește, fie că nu voiește, Universitatea este dușmana intimă a Bisericii, doica și congregația învățătoare a societății revoluționare; ea este puternica mașină pneumatică ce răpește tinerelor noastre generații, dacă nu credința, cel puțin spiritul creștin, spiritul

catolic, spiritul credinței. În pofida virtuților private și a cunoștințelor incontestabile ale multora dintre membrii ei, Universitatea este, prin însăși esența ei, viermele rozător al Franței catolice: ea este un principiu vătămător pus chiar la rădăcina acestei nobile plante.

Din educația științifică și fără credință ne-a venit această revărsare de doctrine insolente care Îl judecă pe DUMNEZEU fără sfială și Îi cer socoteală de decretele Sale; de aici, de asemenea, această falangă atât de numeroasă numită prea ușor savanți, care au uzurpat o influență fără margini. Adesea educația științifică i-a rătăcit atât de bine, încât nu mai admit nici măcar posibilitatea erorii lor: sunt infailibili. Mai ales științele matematice au devenit pentru ei un fel de religie; au devoțiune față de matematici și, pedepsiți prin ceea ce îi face să păcătuiască, scot din cunoștințe esențialmente adevărate nu numai un orgoliu care îi orbește, ci chiar erori, grave erori, care îi fac să cadă în abisuri.

Sub pretext că matematicile îl învață pe om să raționeze sigur asupra raporturilor mărimilor și oferă un minunat instrument de soluționare pentru toate chestiunile ale căror elemente sunt cunoscute și pot fi măsurate; sub pretext că, într-o întreagă ordine de idei, matematicile rezolvă, cu o certitudine riguroasă, tot felul de probleme, se voiește a se rezolva totul cu ajutorul matematicilor; se voiește a se trata prin sprijinul lor o mulțime de chestiuni de un cu totul alt ordin și ale căror elemente nu sunt toate posedate.

Or, matematicile, care aduc cele mai mari servicii când sunt bine aplicate, rătăcesc cu totul când sunt rău aplicate; și rătăcesc cu atât mai mult cu cât, nevăzând falsitatea punctului său de plecare, matematicianul se crede la adăpost sub rigoarea incontestabilă a deducțiilor sale. El face, în materie de știință, ceea ce a făcut Rousseau în materie de teorii sociale: pornind de la un principiu fals, marele sofist, părintele Revoluției, trăgea la nesfârșit consecințe logice al căror ansamblu formează Evanghelia sau, mai bine zis, Coranul a ceea ce se numește societatea modernă.

Aceasta au făcut și, cu mai multă strălucire, saint-simonienii, fourieriștii și atâția alți ideologi, în același timp foarte savanți și foarte absurzi, printre care se vedea un mare număr de matematicieni distinși. Erau utopiști, spirite denaturate, capete cu x, oameni imposibili, adesea drepți și sinceri în erorile lor, dar lipsiți de bun-simț.

Aceasta este încă, în fond, eroarea unei mulțimi de politehnicieni, de savanți și de ingineri, cărora li se reproșează pe bună dreptate un absolutism incredibil. Este adevărat, nu matematicile și nici științele sunt răspunzătoare de aceste aberații; ci educația raționalistă în care studiul acestor științe a fost dereglat; iată marea vinovată.

Ea este aceea care scoate omul și, prin urmare, societatea, din căile singure adevărate, singure roditoare, ale vieții reale; ea este aceea care bate în breșă și credința, și rațiunea publică, și adevărata știință, și bunul-simț; ea este aceea care îl face

nepriceput la treburi și la marile întreprinderi cu adevărat civilizatoare; ea îl face pe om certăreț, încăpățânat în propriile opinii, inovator prin esență, disprețuitor al autorității și al tradițiilor sănătoase. Ea naște rasa îngrozitoare a semisavanților, spirite false, orgolioase, revoluționare, dezgustate de ceea ce au, idolatre ale gusturilor și ideilor străine, totdeauna gata să răstoarne ceea ce disprețuiesc, adică totul. Ei au orgoliul științei fără a avea substanța ei.

Împotriva acestui deplorabil sistem de educație trebuie ca noi toți să reacționăm energic și după măsura influenței noastre.

Trebuie, cu orice preț, să reașezăm învățământul și educația pe adevărata lor temelie: învățământul religios, morala creștină. Trebuie, prin credință și prin practica credinței, să contrabalansăm mai întâi, apoi, dacă se poate, să reformăm cu totul lucrarea absurdă și nelegiuită a ideologilor veacului trecut. Mai mult decât în orice alt timp, tinerelor noastre generații, mai ales celor care se aplică științelor exacte și matematice, le trebuie antidotul unei pietăți luminate, foarte solide, foarte practice. Deprinderea rugăciunii, care înalță sufletul; spovada frecventă, care îl smerește, îl curățește și îl îndreaptă; împărtășania frecventă, care îi aduce puterea și lumina, împreună cu suavitatea vivificatoare a iubirii lui IISUS HRISTOS;

lucrările de milostenie și de caritate. Iată ce le trebuie mai mult ca oricând, pentru a-i face să reintre în fiecare clipă în viața reală, adică în viața spiritului, a inteligenței, a inimii și a tot

ceea ce îl face pe om și pe creștin. Dacă, unei pietăți vii, pot să-i alăture viața de familie, ei scapă în mare parte de primejdiile fetișismului modern al științelor.

Nu s-ar putea repeta îndeajuns: educația raționalistă și științifică este poate flagelul cel mai înfricoșător al Bisericii, al Franței și al Europei în timpul de față. Un cuvânt acum asupra celui de-al doilea abuz pe care l-am semnalat mai sus, asupra excesului acestor studii.

XXIII - DESPRE UN ALT ABUZ AL EDUCAȚIEI ȘTIINȚIFICE MODERNE, CARE ESTE EXCESUL ȘI SUPRAÎNCĂRCAREA

Nu trebuie numai să se studieze creștinește; trebuie, pe deasupra, să se studieze cu înțelepciune. Și aici găsim încă un viciu radical în sistemul modern al educației științifice. Acest viciu este excesul nesăbuit, supraîncărcarea. Tineretul nu este hrănit: este îndopat; nu se încarcă tunul: este umplut până la gură.

Mai întâi, toată lumea este împinsă spre științe; apoi, chiar acelora care trebuie să fie împinși spre ele, li se dă atât de mult, încât fac indigestie. Toată lumea este împinsă spre studiile științifice, matematice și altele; se voiește ca toată lumea să fie

turnată în același tipar; se voiește a învăța totul pe toți. Aceasta este ideologie în cel mai înalt grad. Este distrugerea societății, care este ansamblul armonios al unei mulțimi de organe, esențialmente unite unele cu altele, dar esențialmente diferite unele de altele. Viața societății este, asemenea vieții trupului omenesc, o rezultantă a o mie de funcții felurite, toate excelente în genul lor, unele foarte modeste, altele foarte înalte, dar toate necesare, toate subordonate și completându-se printr-o asistență reciprocă. Sistemul modern presupune că este mult mai desăvârșit ca toate membrele să se transforme în tot atâtea capete și să nu mai fie în trup nici picioare, nici gambe, nici brațe, nici vreun alt membru, victimă a orgoliosului privilegiu al creierului. Trebuie ca fiecare să știe totul, să poată ajunge la totul, să aspire legitim la totul. Este absolut egalitatea revoluționară aplicată educației.

Ce rezultă de aici? ce va rezulta tot mai mult? O societate de bacalaureați? de oameni declasați, ambițioși și mediocri, vanitoși și inutili, care mor de foame, care asediază toate slujbele, care disprețuiesc agricultura și adevărata muncă, care, neavând nimic de pierdut, urzesc și fac revoluții. Toți acești oameni, perfect ignoranți în materie de religie, nu au decât dispreț pentru Biserică, ce le-a fost prezentată ca o dușmană a progresului și a luminilor.

Să fie împinși spre științe și spre studiile speciale toți cei care sunt capabili de ele și a căror vocație cere acest fel de studii: este cu totul firesc. Dar să fie împinsă acolo fără deosebire toată lumea este nebunie. Ce nevoie este de a ști chimie

pentru a fi bun militar? matematică și algebră, pentru a fi avocat? fizică, astronomie, istorie naturală, pentru a fi magistrat? greacă, pentru a fi inginer? Dacă un tânăr are prestanță, îndemânare, un nume, curaj și onoare, dar nicio dispoziție pentru științe, trebuie oare ca toate carierele să-i fie închise pentru că nu înțelege nici literatura greacă, nici algebra? Nu astfel trata Biserica oamenii. Cel mai mare serviciu care s-ar putea aduce sărmanei noastre societăți ar fi să se facă tabula rasa din această grămadă extravagantă de științe acumulate de un sistem care nu a știut sau nu a voit să deosebească cunoștințele folositoare tuturor de acele științe speciale care nu sunt necesare decât anumitor profesii.

Cât despre numărul esențialmente restrâns al celor pe care aptitudinile îi îndreaptă în mod mai special spre studiul științelor, educația științifică modernă îi suprasolicită și sfârșește prin a-i epuiza. Pentru toate marile școli speciale, care singure deschid carierele, trebuie un bagaj de cunoștințe imposibile. Tânărul care ajunge la examene trebuie, el singur, să țină piept la opt sau zece oameni specializați care nu glumesc; și acest nefericit trebuie să fie blindat în toate: în literatură, în latină, în greacă, în istorie, în geografie, în aritmetică, în geometrie, în algebră, în fizică, în chimie, în istorie naturală, în geologie, în cosmografie, în astronomie!!! Nu există metodă mai sigură pentru a dezgusta pentru totdeauna de știință o nefericită tinerețe al cărei cap se află împovărat și, ca să spunem așa, astupat de această grămadă de cunoștințe indigeste.

Mai ales în studiul științelor matematice acest abuz este mai palpabil, pentru că acestea sunt studii mai abstracte și cer o tensiune a spiritului mai continuă. Cei mai mulți dintre bieții tineri care, timp de trei, patru, cinci ani la rând, sunt hrăniți astfel exclusiv cu abstracții, fac milă când îi vezi: tinerețea li se ofilește; inteligența li se atrofiază, epuizată cum este de acest piston mortal. Sănătatea li se alterează nu mai puțin decât spiritul; și, uzați prin muncă silnică, precum alții sunt prin desfrâu, se văd unii murind în floarea vârstei. În jargonul școlilor sunt numiți abrutizații. Studiul raționalist și exagerat al științelor, așa cum se practică astăzi, este deci un abuz strigător, împotriva căruia protestează împreună și credința, și bunul-simț. El coboară nivelul sufletelor; îl apleacă pe om spre pământ și îl abate de la destinele sale veșnice. Îngerii de pe muntele Măslinilor spuneau Apostolilor și celor cinci sute de ucenici care tocmai Îl văzuseră pe Domnul nostru înălțându-Se trupește la cer: „De ce rămâneți astfel cu privirile ațintite spre cer?" Oamenilor timpului nostru trebuie să li se spună tocmai contrariul: „Ce aveți, așadar, să priviți mereu pământul, să nu vă gândiți decât la pământ? Priviți în sus; trăiți acolo unde este adevărata voastră viață".

XXIV - CUM CERTITUDINEA CREDINȚEI ESTE ABSOLUTĂ, RAȚIONALĂ ȘI PROFUND ȘTIINȚIFICĂ

Cu certitudinea credinței se întâmplă ca și cu orice altă certitudine: ea este rațională și, prin urmare, rezonabilă; este științifică, adică demonstrată în ochii rațiunii; este absolută, precum orice adevăr este absolut.

Priviți, într-adevăr: întregul edificiu al credinței creștine și catolice se sprijină pe fapte. „Nu urmând teorii savante, spunea primilor creștini Apostolul sfânt Petru, v-am vestit venirea Domnului nostru IISUS HRISTOS; ci ca martori oculari ai măririlor Sale" (II Petru, I, 16). Iar sfântul Ioan proclama de asemenea acest caracter esențialmente istoric al predicării evanghelice: „Ceea ce am auzit, ceea ce am văzut cu ochii noștri, ceea ce am putut constata prin noi înșine, ceea ce am atins cu mâinile noastre despre Cuvântul vieții, adică despre Hristos, iată ceea ce vă atestăm și ceea ce vă vestim" (I Ioan, I, 1). Și, ca și cum aceasta nu ar fi fost destul de formal, Apostolul repetă: „Da, ceea ce am văzut, ceea ce am AUZIT, aceea vă predicăm, pentru ca voi toți să aveți parte de aceasta împreună cu noi". Apostolii, primii predicatori ai credinței, au fost martori, și nimic mai mult. Creștinismul se sprijină deci

pe fapte, pe faptele lui Hristos în Evanghelie și, în al doilea rând, pe cele ale Apostolilor.

Or, nimic mai simplu și totodată mai rațional, mai științific și mai absolut decât certitudinea unui fapt. Este certitudinea istorică despre care vorbeam adineauri. Certitudinea faptelor evanghelice este atât de luminoasă, iar aceste fapte sunt înconjurate de asemenea garanții de certitudine, încât, de îndată ce cineva voiește să le combată, trebuie numaidecât să iasă din toate regulile cunoscute ale logicii, ale dreptei rațiuni și ale bunului-simț. Cei care le neagă sunt siliți să pună reguli de critică atât de vădit absurde sau să se refugieze în presupuneri atât de vădit imposibile, încât respingerea impietăților lor ține mai curând de domeniul ridicolului decât de acela al criticii serioase.

Eforturile necredinței contemporane împotriva veracității faptelor și minunilor Evangheliei sunt dovada izbitoare. Strauss, Salvador, Renan nu sunt, desigur, ignoranți; ei știu mult și au lucrat ani îndelungați; au asudat sânge și apă pentru a ajunge la faimoasele lor cărți; și aceste cărți, ce sunt ele? O adunătură de afirmații fără dovezi, de negații nerușinate, de incredibile puerilități; reaua-credință se vede în fiecare alineat, totdeauna însoțită de blasfemie. Contradicțiile abundă și, pe deasupra, se combat biruitor unele pe altele, precum a arătat cu spirit P. Lacordaire în trei conferințe la care trimitem cititorul. A se vedea de asemenea mai multe capitole de o logică minunată consacrate acestui important subiect de

domnul Nicolas în cartea sa *Despre dumnezeirea lui Iisus Hristos*.

„Faptele lui Socrate și ale lui Cezar, de care nimeni nu se îndoiește, spunea Rousseau, sunt mai puțin atestate decât cele ale lui IISUS HRISTOS".

Ar fi absurd dacă cineva ar voi să se îndoiască de fapte, cel puțin de faptele principale, ale vieții lui Socrate și a lui Cezar.

Ar fi absurd dacă cineva ar voi să se îndoiască de aceste mari fapte evanghelice care au avut drept martor un popor întreg, alcătuit din dușmani încă mai mult decât din prieteni; fapte ai căror martori s-au lăsat uciși pentru a atesta întregului pământ adevărul mărturiei lor și pe care se sprijină, în cele din urmă, credința noastră rațională în dumnezeirea Domnului Iisus. Este cu neputință ca un om cu judecată, studiind cu dreptate învierea lui Lazăr, de pildă, sau înmulțirea pâinilor în pustiu, sau vindecarea orbului din naștere, să nu fie convins de realitatea istorică a acestor fapte.

Sfid pe oricine, dacă are cât de puțină conștiință, să studieze fără urmări marele fapt al învierii lui Hristos și faptul nu mai puțin dumnezeiesc al înălțării Sale văzute la cer, în prezența a mai mult de cinci sute de martori. Inima lui va putea să nu fie convertită, pentru că convertirea nu este un fenomen pur intelectual, precum simpla convingere științifică; dar va fi convins și nu va avea nimic serios de obiectat împotriva realității materiale a faptelor.

Nici odinioară, nici astăzi, dușmanii creștinismului nu au putut găsi nimic plauzibil, nimic rațional de opus certitudinii faptelor evanghelice și, prin urmare, certitudinii raționale a credinței noastre. Dinții șarpelui nu au putut niciodată roade oțelul înfricoșător al acestei pile, iar pila i-a ros și i-a sfărâmat în chip regulat dinții veninoși. Ultima mușcătură, aceea a lui Renan, a avut soarta tuturor celorlalte, și deja dinții sfărâmați ai șarpelui acoperă pământul sub pașii noștri. Acest nelegiuit spunea, vorbind despre Domnul nostru: „De astă dată, este mort și îngropat". Și el însuși, sărmanul spirit, s-a aflat aproape îndată îngropat sub ridicol și zdrobit sub disprețul adevăratei științe.

Dar certitudinea credinței nu se sprijină numai pe certitudinea istorică; ea se sprijină, pe deasupra, pe certitudinea morală și pe certitudinea conștiinței: acestea ne fac să simțim sfințenia Evangheliei; ele ne dau evidența inimii, în timp ce cealaltă ne dă evidența spiritului; ele ne fac să simțim ceea ce cealaltă ne face să cunoaștem. Spuneam adineauri că cineva poate fi convins fără a crede. Nimic nu este mai adevărat. Credința, într-adevăr, este înainte de toate un har al lui DUMNEZEU. Dar când cineva este drept și sincer înaintea lui DUMNEZEU, când are inima curată și când iubește cu generozitate adevărul, bunul DUMNEZEU nu refuză niciodată darul harului Său, iar lumina supranaturală a credinței vine să se unească cu convingerea naturală pe care spiritul și-a format-o printr-un studiu conștiincios. Lucrării omului i se alătură lucrarea lui IISUS HRISTOS; luminii

naturale i se unește lumina supranaturală; iar rațiunea, luminată de DUMNEZEU, se vede încununată și îndumnezeită prin credință.

Este o eroare profundă și, din nefericire, prea răspândită, aceea de a crede că credința și știința nu se pot acorda.

Nimic nu este mai fals; credința este o lumină supranaturală care se unește în chip minunat cu știința naturală. Este telescopul care vine să se adauge ochiului liber. Lumina credinței rămâne cu totul distinctă de lumina științei, deși îi este unită în chip intim; iar rodul acestei uniri este creștinul, savantul creștin.

Nimic mai rațional decât un savant creștin, nimic mai întemeiat pe rațiune decât credința lui. Nimic mai sublim decât teologia, care este lucrarea rațiunii asupra luminilor dumnezeiești ale credinței. Nimic mai puternic decât rațiunea unui filosof creștin; nimic mai logic și mai splendid decât știința unui adevărat teolog.

Pe de altă parte, nimic mai ilogic și, prin urmare, nimic mai slab și mai puțin vrednic de respect decât falsa știință care, împodobindu-se cu mantia sacră a celei adevărate, merge din contradicții în contradicții, din erori în erori, și nu este mai puțin contrară științei decât credinței. Să notăm, încheind, că rațiunea noastră fiind una și indivizibilă, după cum am spus, ea trebuie, sub pedeapsa de a se sinucide, să admită adevărurile sigure pe care se sprijină certitudinea rațională a credinței, cu

același titlu cu care trebuie să admită adevărurile matematice sau adevărurile mărturiei simțurilor. Aceasta este foarte evident. Și astfel rațiunea noastră este tot atât de sigură de adevărurile credinței ca de oricare alt adevăr. Este tot atât de absolut sigur că IISUS HRISTOS este DUMNEZEU; că Papa este Vicarul Său; că Euharistia este Trupul Său; că există un Iad veșnic și un Paradis veșnic, pe cât este sigur că doi și cu doi fac patru, că Ludovic al XIV-lea a existat, că există un oraș numit Roma etc. Aceeași certitudine absolută este produsă de aceeași evidență, și aceeași rațiune primește, de voie, de nevoie, această evidență și această certitudine.

Pentru a refuza această consecință logică, trebuie să se accepte să se cadă în scepticismul absolut, să se îndoiască cineva absolut de toate, să-și pună rațiunea în buzunar, adică să devină cu totul nebun. În lipsa acestei nebunii, care nu este cu putință, există reaua-credință, care este foarte posibilă și foarte frecventă; se abat ochii de la adevăruri stânjenitoare, pe care nu se voiește a le vedea. Sunt negate pentru că există frică de ele; și există frică de ele pentru că se știe că există.

Prin urmare, certitudinea credinței nu este câtuși de puțin arbitrară, nici superstițioasă; ea este, dimpotrivă, pe deplin rațională și în chip suveran rezonabilă; are caracterul logic care trebuie să prezideze toate operațiunile rațiunii și ale adevăratei științe; este absolută, pentru că este ADEVĂRUL.

XXV - CĂ ÎN VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA BISERICA NU EXCLUDE ȘTIINȚA MAI MULT DECÂT ÎN TIMPURILE TRECUTE

Raționaliștii moderni admit cu plăcere că, în timpurile trecute, până la Voltaire, până la 89, Biserica a luminat omenirea și i-a făcut bine. Ei binevoiesc să o mărturisească: creștinismul a scos-o din barbarie, a civilizat moravurile și a pregătit timpurile moderne; Biserica i-a născut pe Benedictini, pe Doctori, pe savanții Evului Mediu. Sfântul Augustin, sfântul Bernard, Albert cel Mare, sfântul Toma de Aquino sunt, fără îndoială, nume mari care au cinstit omenirea nu mai puțin decât Religia. Dar, adaugă ei, noi, oamenii progresului modern, suntem cu mult deasupra acestui trecut relativ glorios. Am apucat coroana științei pe care Biserica a posedat-o prea multă vreme și nu o vom lăsa. De acum înainte noi suntem lumina, știința, progresul, civilizația, eliberarea spiritului. Biserica, bună pentru părinții noștri, nu mai este bună pentru noi; și-a făcut timpul; să ne lase locul liber nouă, copiilor viitorului, oamenilor progresului indefinit!

Toate acestea sunt frumoase și bune; dar sunt poezie revoluționară, și nimic mai mult. Chestiunea nu este acolo; ea se află întreagă în aceste trei puncte fundamentale:

1° Există un DUMNEZEU viu și personal, Creator și Providență a lumii?

2° IISUS HRISTOS a făcut minuni pentru a dovedi că era DUMNEZEU întrupat? A înviat? Este El DUMNEZEU?

3° Biserica catolică este depozitara legii lui DUMNEZEU și a Hristosului Său? Papa și Episcopii săi, succesorii sfântului Petru și ai Apostolilor, sunt trimișii lui IISUS HRISTOS, însărcinați să învețe omenirea, să ne învețe pe toți adevărurile pe care trebuie să le credem și datoriile pe care trebuie să le practicăm pentru a ajunge în chip sigur la destinul nostru veșnic?

Iată chestiunea, foarte simplă și foarte pozitivă. Flecarii noștri, cu pliurile și repliurile marilor lor cuvinte, fac tot ce pot pentru a se sustrage de la ea; dar noi, oameni logici și serioși, nu ne plătim cu vorbe frumoase și cerem ca ei să ne însoțească până în adâncul lucrurilor. Dacă Biserica este de la DUMNEZEU, ce este, spuneți-mi, acest ansamblu confuz de semiadevăruri, de ipoteze îndoielnice, de afirmații rău dovedite, de descoperiri incoerente care, sub numele pompos de științe moderne, se răscoală împotriva Bisericii și îi declară război? Dacă Biserica este de la DUMNEZEU, cum este cu putință ca ea să excludă știința, adevărata știință, care este și ea de la DUMNEZEU? Or, Biserica este de la DUMNEZEU; deci, *a priori*, este cu neputință ca Biserica să excludă știința.

Biserica a fost în toate timpurile mama, protectoarea și păzitoarea științei. Ea este încă astăzi, ea va fi întotdeauna. Ea luminează pașii științei și o împiedică să se rătăcească; ceea ce l-a făcut pe celebrul Bacon să spună: „Religia este aroma care împiedică științele să se corupă". Știința, într-adevăr, nu are pentru a se călăuzi decât făclia tremurătoare a unei rațiuni falibile, pe când Biserica ține în mână lumina infailibilă a lui DUMNEZEU Însuși. „Eu sunt Lumina lumii, a spus Regele Bisericii; cel care Mă urmează nu umblă în întuneric".

Este adevărat, de un veac încoace, mulți oameni ignoranți sau perverși au voit, asemenea fiului risipitor, să ia știința ca bagaj și să o facă să părăsească împreună cu ei casa părintească; dar știința, fiică a lui DUMNEZEU, nu s-a lăsat răpită de acești vinovați imprudenți. Fiii risipitori care pretind că o au cu ei și că o fac să împărtășească dezordinile lor criminale se înșală grosolan. Au răpit o slujnică rea, îmbrăcată în chip trădător în veșmintele regale ale fiicei casei; iar stăpâna lor nu este mai mult știința decât eroarea este adevărul. Pedepsiți prin ceea ce i-a făcut să păcătuiască, savanții necredincioși sunt pierduți chiar prin știința lor: ea îi orbește, îi îmbată, îi otrăvește, îi corupe, îi ucide.

Dar de ce oare atâtea persoane își închipuie că Biserica este dușmana științei? Din mai multe motive foarte ușor de înțeles:

Mai întâi, pentru că oamenii lumii confundă lesne știința cu aparențele științei. Cum Biserica se teme în chip suveran de semiștiința al cărei pericol îl semnalam adineauri; cum ea

condamnă energic falsa știință, izvor a o mie de erori, spiritele superficiale scot strigăte mari, ne acuză de obscurantism și declară răspicat că suntem dușmanii științei. Să o repetăm pentru a suta oară: suntem dușmanii falsei științe, nu ai celei adevărate.

În al doilea rând, se confundă adesea știința cu savanții: nu este același lucru. Iată un savant, un mare savant, dar este un nelegiuit, un eretic, un revoluționar, un om care se folosește de știința sa pentru a ataca Religia: greșim oare tratându-l ca pe un dușman? Și, pentru aceasta, respingem noi știința?

În al treilea rând, ceea ce ne dă uneori aparența că nu iubim știința sunt temerile legitime pe care le manifestăm cu privire la abuzurile înmulțite care se fac de ea. Multe descoperiri frumoase, indiferente în sine, folosesc răului mult mai mult decât binelui, dată fiind perversitatea omenească; astfel sunt, între altele, tiparul și aburul.

Desigur, vina nu este a acestor descoperiri, nici a savanților care le-au făcut, încă mai puțin a științei care le este izvorul; și totuși, din pricina rezultatului final, care este în general rău din punctul de vedere al sufletelor, Biserica nu privește decât cu o anumită teamă aceste cuceriri ale industriei, cărora, de altfel, nu le refuză o dreaptă admirație.

În sfârșit, nu trebuie uitate calomniile gratuite, neîncetate, ale ereticilor și ale nelegiuiților, care, de două sau trei veacuri, urzesc împotriva Bisericii înfricoșătoarea conspirație a

minciunii. „Să mințim, să mințim cu îndrăzneală, scria Voltaire; va rămâne întotdeauna ceva din aceasta". Suntem crezuți dușmani ai științei pentru că s-a spus, pentru că s-a repetat, pentru că toate ecourile presei nelegiuite nu încetează să o repete. Și iată de unde vine prejudecata absurdă că Biserica respinge știința.

De altfel, faptele sunt aici. Oare Bacon, Copernic, Leibniz, Newton, Pascal, Kepler, Descartes nu credeau în DUMNEZEU, nu-L adorau pe IISUS HRISTOS? Desigur, aceștia erau savanți, și savanți de prim rang.

Adevărul de Veacuri este o editură dedicată publicării textelor doctrinare catolice provenite din Magisteriu și din tradiția preconciliară. Oferă lucrări recunoscute, cu respectarea surselor și a sensului original al textelor. Activitatea sa urmărește claritatea, fidelitatea și transmiterea învățăturii.

adevaruldeveacuri.ro

ISBN : 9798248210909

Independently published